

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Ústav podnikové ekonomiky a managementu

Vliv finanční krize na podnikatelský sektor ve Španělsku

Lenka Volfová

**Bakalářská práce
2014**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Lenka Volfová**
Osobní číslo: **E11368**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Ekonomika a provoz podniku**
Název tématu: **Vliv finanční krize na podnikatelský sektor ve Španělsku**
Zadávací katedra: **Ústav podnikové ekonomiky a managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je zhodnotit důsledky a způsoby řešení uplynulých finančních krizí a provést analýzu současné finanční krize ve Španělsku, se zaměřením na podnikatelský sektor.

Zásady:

- Charakteristika makroekonomických ukazatelů.
- Příčiny a důsledky finančních krizí.
- Hospodářská krize ve Španělsku.
- Vliv finanční krize na ekonomickou situaci ve Španělsku, se zaměřením na stavební a telekomunikační sektor.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HOLMAN, R.: Makroekonomie : středně pokročilý kurz. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7179-861-3.

KISLINGEROVÁ, E.: Podnik v časech krize: Jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží - zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009. Praha: Grada, 2010. 206 s. ISBN 978-80-247-3136-0.

KOHOUT, P. : Finance po krizi - 3.rozšířené vydání. Praha: Grada, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-4019-5.

KRUGMAN, P.: Návrat ekonomické krize. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-984-3.

KRUGMAN, P.: Skoncovat s krizí. Praha: Vyšehrad, 2012. 193 s. ISBN 978-80-7429-294-1.

KUBÁTOVÁ, K.: Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 159 s. ISBN 978-80-7357-609-7.

stránky Španělské centrální banky (Banco de Espana)- www.bde.es

španělská periodika - El País, El Mundo, ABC.

česká periodika - Ekonom, Euro.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Liběna Černožorská, Ph.D.

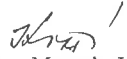
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 1. října 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2014

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Marcela Kožená, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. října 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.4.2014

Lenka Volfová

PODĚKOVÁNÍ:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce Ing. Liběně Černohorské, PhD. za její cenné rady, komentáře a vstřícný přístup.

ANOTACE

Práce se zaměřuje na finanční krizi ve Španělsku, na její příčiny a důsledky. Pozornost je věnována dopadu krize na španělský podnikatelský sektor a vládním protikrizovým opatřením. Bude popsán dopad krize na sektor stavebnictví a telekomunikací.

KLÍČOVÁ SLOVA

Španělsko, finanční krize, realitní bublina, podnikatelský sektor, trh práce.

TITLE

Impact of the financial crisis on the entrepreneurial sector in Spain

ANNOTATION

The work is focused on financial crisis in Spain, its causes and impacts. The attention is paid to effects of crisis on the Spanish entrepreneurial sector and the government's anti-crisis measures. It will be described impact of the crisis on the constructions and telecommunications sector.

KEYWORDS

Spain, financial crisis, housing bubble, entrepreneurial sector, labour market.

OBSAH

ÚVOD.....	- 11 -
1. CHARAKTERISTIKA MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ	- 13 -
1.1 HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT	- 13 -
1.2 INFLACE.....	- 13 -
1.3 NEZAMĚSTNANOST	- 15 -
1.4 PLATEBNÍ BILANCE	- 15 -
1.5 VEŘEJNÝ DLUH.....	- 16 -
2. PŘÍČINY A DŮSLEDKY FINANČNÍCH KRIZÍ	- 19 -
2.1 TYPY FINANČNÍCH KRIZÍ.....	- 19 -
2.1.1 Měnová krize	- 19 -
2.1.2 Bankovní krize	- 19 -
2.1.3 Dluhová krize	- 20 -
2.2 PŘÍČINY FINANČNÍCH KRIZÍ.....	- 20 -
2.2.1 Splasknutí cenové bubliny.....	- 20 -
2.2.2 Nadměrná úvěrová expanze	- 21 -
2.2.3 Nadměrná spekulace.....	- 21 -
2.2.4 Nedostatečná regulace bankovního trhu.....	- 21 -
2.2.5 Záporné extrenality.....	- 22 -
2.2.6 Finanční panika	- 22 -
2.2.7 Krize platební bilance.....	- 22 -
2.2.8 Nadměrná finanční liberalizace	- 22 -
2.2.9 Selhání trhu.....	- 23 -
2.2.10 Nadměrný příliv zahraničního kapitálu.....	- 23 -
2.2.11 Institucionální nedokonalost ekonomiky	- 23 -
2.2.12 Hospodářské cykly a strukturální problémy.....	- 24 -
2.3 DŮSLEDKY FINANČNÍCH KRIZÍ.....	- 24 -
2.3.1 Pokles HDP	- 24 -
2.3.2 Pokles inflace	- 25 -
2.3.3 Růst nezaměstnanosti	- 26 -
2.3.4 Růst veřejného dluhu	- 27 -
2.3.5 Dopad na mezinárodní obchod.....	- 29 -
2.3.6 Nedůvěra	- 29 -
2.3.7 Sociální důsledky.....	- 29 -
3. VÝVOJ ŠPANĚLSKA VE 20. STOLETÍ	- 30 -
3.1 VÝVOJ ŠPANĚLSKA DO 80. LET 20. STOLETÍ.....	- 30 -
3.2 VSTUP DO EHS V ROCE 1986	- 31 -
3.3 KRIZE V LETECH 1992-1993	- 31 -
3.4 VÝVOJ VYBRANÝCH MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ V OBDOBÍ 1984-1994	- 32 -
3.5 ŠPANĚLSKÝ EKONOMICKÝ ZÁZRAK V OBDOBÍ 1994-2007	- 34 -
3.5.1 Úroková míra ECB.....	- 34 -
3.5.2 Stavební boom.....	- 35 -
3.5.3 Imigrace.....	- 36 -
3.5.4 Zadlužování.....	- 37 -
4. KRIZE V ROCE 2007.....	- 39 -
4.1 VÝVOJ VYBRANÝCH MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ V OBDOBÍ 2004-2013	- 39 -
4.2 DOPAD FINANČNÍ KRIZE NA ŠPANĚLSKO	- 42 -
4.2.1 Bankovní sektor.....	- 42 -
4.2.2 Stavební sektor	- 43 -
4.2.3 Sektor veřejných financí.....	- 43 -
4.2.4 Srovnání krize z let 1992-1993 a krize z roku 2007	- 44 -
4.3 VLIV FINANČNÍ KRIZE NA PODNIKATELSKÝ SEKTOR.....	- 45 -

4.3.1	Plan E	- 47 -
4.3.2	Změny na trhu práce	- 47 -
4.3.3	Mzdové náklady	- 50 -
4.3.4	Změny v daňové oblasti.....	- 52 -
4.3.5	Dopad finanční krize na sektor stavebnictví.....	- 53 -
4.3.6	Dopad finanční krize na sektor telekomunikací	- 55 -
ZÁVĚR.....		- 57 -
POUŽITÁ LITERATURA.....		- 59 -

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Maastrichtská kritéria	18
Tabulka 2: Změny HDP ve vybraných zemích v období 2004–2013 (% HDP).....	25
Tabulka 3: Vývoj inflace ve vybraných zemích v období 2004–2013.....	25
Tabulka 4: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích v období 2004–2013.....	26
Tabulka 5: Veřejný dluh vybraných zemí v období 2003–2012 (% HDP).....	28
Tabulka 6: Počet firem vedených ve španělském obchodním rejstříku v období 1999–2013.....	46
Tabulka 7: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích v období 2004–2013.....	48
Tabulka 8: Změny vybraných mzdových ukazatelů ve Španělsku v období 2004–2014.....	51
Tabulka 9: Počet zaměstnanců firmy Telefónica v období 2002–2012.....	56

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Změny HDP Španělska v období 1984–1994 (v procentech).....	32
Obrázek 2: Vývoj inflace ve Španělsku v období 1984–1994.....	33
Obrázek 3: Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 1984–1994.....	33
Obrázek 4: Úroková sazba ECB a inflace ve Španělsku v období 1999–2007.....	35
Obrázek 5: Zahájená výstavba ve Španělsku v období 1994–2007 (počet bytů a domů)....	36
Obrázek 6: Počet imigrantů ve Španělsku v období 1998–2008 a % celkové populace.....	37
Obrázek 7: Změny HDP Španělska v období 2004–2013 (v procentech).....	39
Obrázek 8: Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2004–2013.....	40
Obrázek 9: Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2004–2013 (kat. 15–24 let)...	41
Obrázek 10: Vývoj inflace ve Španělsku období 2004–2013.....	41
Obrázek 11: Vývoj cen nemovitostí v období 2000–2011 (cena v eur za m ²).....	43
Obrázek 12: Veřejný dluh Španělska v období 2004–2013 (% HDP).....	44
Obrázek 13: Zahájená výstavba ve Španělsku v období 2005–2012 (počet bytů a domů)...	53

SEZNAM ZKRATEK

CPI	Index spotřebitelských cen
ČR	Česká republika
ECB	Evropská banka
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMS	Evropské měnové společenství
ERM	Mechanismus směnných kurzů
EU	Evropská unie
EU (17)	Členské státy eurozóny(17 členů)
EU (27)	Členské státy Evropské unie (27 členů)
EU (28)	Členské státy Evropské unie (28 členů)
FROB	Fond pro řízenou restrukturalizaci bank (Španělsko)
HDP	Hrubý domácí produkt
NATO	Severoatlantická aliance
PIGS	Země EU postižené globální krizí (Portugalsko, Itálie, Řecko, Španělsko)
PP	Lidová strana (Španělsko)
PPI	Index cen výrobců
PSOE	Španělská socialistická dělnická strana
USA	Spojené státy americké

ÚVOD

Práce se zabývá vlivem globální finanční krize na španělskou ekonomiku a podnikatelský sektor. Bude popsán předkrizový vývoj a následný dopad krize, pozornost bude věnována sektoru stavebnictví a telekomunikací.

V první kapitole budou popsány vybrané makroekonomické ukazatele, pomocí nichž se měří výkonnost ekonomiky. Jedná se o hrubý domácí produkt, nezaměstnanost, inflaci, platební bilanci a veřejný dluh. V souvislosti s těmito ukazateli budou popsána Maastrichtská kritéria.

Ve druhé kapitole bude nejprve definován pojem finanční krize a budou zmíněny jednotlivé typy finančních krizí. Poté budou rozebrány příčiny krizí, s přihlédnutím k poslední finanční krizi. Ta vypukla v roce 2007 v USA a následující rok se rozšířila i do Evropy. O krizi se hovoří jako o globální. Příčinou krize v USA bylo splasknutí bubliny na trhu s nemovitostmi a rizikové hypotéky. V rámci Evropy se hovoří o tzv. zemích PIGS, jedná se o zkratku tvořenou z počátečních písmen anglických názvů zemí. Skupina zahrnuje Portugalsko, Irsko, Řecko a Španělsko. Jedná se o evropské země nejvíce postižené finanční krizí. Název se z angličtiny překládá jako „prasata“, aby se zdůraznilo, že se jedná o nezodpovědně hospodařící ekonomiky. Tento výklad není tak zcela na místě, Irsko i Španělsko měly před krizí přebytkové státní rozpočty. Setkat se můžeme i se skupinou PIIGS, která zahrnuje ještě Itálii. Případně se používá označení GIPSI. Pořadí zemí v názvu vychází z odhadu, s jakou pravděpodobností můžou tyto země zkrachovat bez pomoci zvenčí. V této práci se pracuje se skupinou PIGS. Itálii není věnována zvláštní pozornost. Nebezpečí hrozící Itálii (narůstající veřejný dluh) bylo známo již v minulosti, oproti tomu v případě zemí PIGS se jednalo o výrazné zhoršení v průběhu několika let, např. Irsko bývalo před krizí označováno za „tygra“ a jeho ekonomika vykazovala velice dobré výsledky.

Následky finanční krize budou demonstrovány na základě změny hrubého domácího produktu, inflace, nezaměstnanosti a změny veřejného zadlužení. Pozornost bude věnována především zemím PIGS.

Ve třetí kapitole bude popsán politický a ekonomický vývoj Španělska v průběhu 20. století. V kapitole bude popsána měnová krize z let 1992–1993 a následné období tzv. španělského ekonomického zázraku.

Ve poslední kapitole bude popsána krize z roku 2007. Bude popsán dopad krize na bankovní sektor, sektor stavebnictví a veřejných financí. Budou zmíněny kroky, které

Španělsko v důsledku krize podniklo, především vládní protikrizový plán a reformy trhu práce. Bude porovnána krize z let 1992–1993 a krize z roku 2007.

Cílem práce je popsat dopad globální krize na španělskou ekonomiku a ukázat, jaký vliv měla tato krize a následná protikrizová opatření na podnikatelský sektor. Pozornost bude věnována sektoru stavebnictví a telekomunikací.

1. CHARAKTERISTIKA MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ

Makroekonomické ukazatele popisují výkonnost ekonomiky. Používají se k porovnávání výkonnosti ekonomiky země v různých časových obdobích a slouží ke srovnání výkonnosti různých ekonomik. Mezi nejdůležitější makroekonomické ukazatele řadíme hrubý domácí produkt, platební bilanci, inflaci a nezaměstnanost. Důležitým ukazatelem kondice země je také státní rozpočet (jeho přebytek nebo schodek) a celkový objem veřejného dluhu. Jmenovaným ukazatelům bude věnována pozornost v této kapitole. Dále budou popsána Maastrichtská kritéria a jejich plnění, případně neplnění ze strany států EU.

1.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (HDP) je základním makroekonomickým ukazatelem a posuzuje se vůči němu např. schodek státního rozpočtu nebo objem dluhů. Ukazatel popisuje výkonnost ekonomiky. Pavelka popisuje HDP následovně: „Hrubý domácí produkt je tržní hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období.“ [6, str. 17]

Domácí produkt je takový produkt, který byl vyroben na území dané země. Byl vytvořen daňovými rezidenty i nerezidenty, za použití výrobních faktorů dané země nebo jiných zemí. Vedle domácího produktu se měří i národní produkt. Národní produkt je tvořen výhradně národními výrobními faktory a to i mimo území konkrétní země. Zahrnuje veškerou produkci rezidentů země, bez ohledu na místo vzniku. V praxi se pracuje především s hodnotami domácího produktu, ten je i snadněji vyčíslitelný.

HDP se nejčastěji uvádí pro období jednoho roku. Rozlišujeme nominální a reálný HDP. Nominální HDP je měřen v cenách daného období. Zahrnuje růst produkce, ale zároveň růst cen. Reálný HDP je posuzován vzhledem k základně a cenám běžného období. Je očištěn o růst cen a zahrnuje samotný vývoj produkce, má tedy větší výpovědní hodnotu.

1.2 Inflace

Inflace je dlouhodobý jev, při kterém dochází k růstu cenové hladiny, a tím k poklesu kupní síly. Za stejné množství peněžních jednotek nakoupíme méně statků a služeb. Inflace zvyšuje jak ceny zboží a služeb, tak náklady na výrobní faktory. Určuje se skrze cenové indexy a deflátor HDP.

Index spotřebitelských cen (angl.CPI - Consumer price index) je nejpoužívanějším indexem a ukazuje růst spotřebitelských cen. Porovnává cenu spotřebitelského koše vzhledem k základnímu roku. Pro ČR je základním rokem rok 2005 a sledují se ceny více jak 700 statků, které jsou rozdělené do 12 skupin. Srovnání provádí Český statistický úřad na měsíční bázi. [36]

Index cen výrobců (angl. PPI – Producer Price Index) sleduje změny cen ve vybraných odvětvích zemědělství a průmyslu. Je ukazatelem konkurenceschopnosti výrobků země. Oba indexy jsou provázené, pokud dojde k růstu PPI, se zpožděním pak většinou dojde i k nárůstu CPI. [15, str. 137]

Deflátor HDP je podíl nominálního a reálného HDP, vyjadřuje se v procentech. Jedná se o komplexní ukazatel.

Podle Holmana je inflace „peněžní jev vyvolaný nadměrnou emisí peněz. Inflace vzniká tehdy, když peněžní zásoba předbíhá poptávku po penězích.“ [6, str. 104] Janáčková upozorňuje v souvislosti s krizí v USA na nebezpečí přebytku peněz v ekonomice a ptá se, zda vlády budou schopny udržet příliv peněz na takové úrovni, aby nevyvolaly inflační tlaky. [8, str. 43]

Rozlišujeme inflaci mírnou, pádivou a hyperinflaci:

- O mírné inflaci hovoříme, pokud ceny rostou tempem max. 10 %, takovou inflaci můžeme považovat za přirozenou a zdravou, protože kopíruje tempo růstu výroby.
- U pádivé inflace se jedná o růst cen v rámci dvojciferných nebo trojciferných čísel. V této fázi dochází k výraznému znehodnocení úspor. Pádivá inflace již představuje hrozbu pro trh.
- Hyperinflace je v řádu trojciferných čísel. V Evropě byla zaznamenána v Německu po 1.světové válce a Německo se do dnes inflace velmi obává. Sirůček uvádí, že na konci roku 1923 se jeden americký dolar směňoval za 4,2 bilionu marek. “Obyvatelstvo bylo zbaveno úspor, měna přestala plnit peněžní funkce a šířily se „naturální peníze“(obilí, tuky, cigarety).“ [17, str. 157]

Jak uvádí Kotlán, vysoká inflace má za následek špatnou alokaci výrobních zdrojů:

„V případě, kdy ekonomičtí agenti pracují se zvýšenou mírou nejistoty ohledně vývoje budoucích cen, přijímají se jim špatně rozhodnutí o dlouhodobých investicích. Zvýšená volativita inflace pak vede k preferenci krátkodobých investic.“ [16, str. 29-30]

Dále inflace zvyšuje transakční náklady a nežádoucí distribuci bohatství. Vysoká inflace snižuje nominální hodnotu dluhu, dochází k přesunu bohatství od věřitelů k dlužníkům. [16]

Opakem inflace je deflace, dlouhodobý pokles cenové hladiny. Jedná se o nebezpečný jev. Podnikům v tomto případě klesají zisky, musí snižovat mzdy nebo propouštět. Ekonomické subjekty omezují svoji spotřebu. Pokles cen reálně zdražuje hodnotu dluhů.

1.3 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je přirozeným jevem na trhu práce. Určuje se jako podíl počtu nezaměstnaných a ekonomicky aktivních osob. Můžeme rozlišit nezaměstnanost frikční, strukturální, cyklickou a dále dobrovolnou, resp. nedobrovolnou. [15, str. 119]

- Frikční nezaměstnanost vzniká v případě, kdy sami zaměstnanci opouštějí své pracovní místo, hledají si místo jiné a mezitím se stávají krátkodobě nezaměstnanými.
- Strukturální nezaměstnanost vzniká z důvodu strukturálních změn v ekonomice, kde některá odvětví expandují, jiná jsou naopak v útlumu. Zaměstnanci přecházejí mezi odvětvími, musí se requalifikovat nebo přestěhovat za prací do jiné lokality.
- Cyklická nezaměstnanost je provázána s hospodářskými cykly. V období recese nezaměstnanost stoupá, v období konjunktury klesá.
- Dobrovolná nezaměstnanost vzniká v důsledku toho, že někteří lidé ze své vlastní vůle nepracují. Jedná se o přirozený společenský jev. Důležitá je v tomto ohledu motivace - výše minimální mzdy oproti výši podpory v nezaměstnanosti a doba, po kterou je tento příspěvek poskytován.

Ve statistikách nezaměstnanosti se rozlišuje nezaměstnanost krátkodobá (do 12 měsíců) a dlouhodobá (více jak 12 měsíců). Sleduje se nezaměstnanost ve vybraných věkových kategoriích, mezi rizikové skupiny se řadí mladí lidé - absolventi (do 24 let) a dále nezaměstnaní v předdůchodovém věku. Sleduje se i nezaměstnanost podle pohlaví.

1.4 Platební bilance

Platební bilance popisuje postavení národní ekonomiky v kontextu zahraničního obchodu. Zaznamenává ekonomické transakce mezi devizovými rezidenty a nerezidenty, ve většině případů během jednoho kalendářního roku.

Devizovým rezidentem rozumíme právnickou osobu se sídlem v dané zemi a fyzickou osobu s trvalým bydlištěm v dané zemi, nebo fyzickou osobu, která se v dané zemi zdržuje alespoň po dobu jednoho roku. [2, str. 164] Devizový nerezident je právnická nebo fyzická osoba, která nesplňuje podmínky vymezené výše.

Bilance zaznamenává pohyb na běžném, kapitálovém a finančním účtu:

- Kapitálový účet zahrnuje kapitálové transfery, např. příjmy ze strukturálních fondů EU.
- Finanční účet sdružuje přímé investice, portfoliové investice a pohyb ostatního kapitálu.

Dále bilance zahrnuje účet chyb a omylů a účet změn devizových rezerv.

Pokud hodnoty vývozu převyšují hodnoty dovozu, hovoříme o pozitivní platební bilanci, v opačném případě označujeme bilanci jako negativní.

1.5 Veřejný dluh

Veřejný dluh je dluhem veřejných financí, ty zachycují toky mezi jednotlivými subjekty ekonomického systému (domácnosti, firmy) na straně jedné a státem (veřejnou správou) na straně druhé. Veřejné fondy v sobě zahrnují samotný rozpočet státu a rozpočty jednotlivých územních samospráv, dále to jsou rozpočty veřejných fondů, rozpočty veřejných podniků, neziskových organizací a zdravotních pojišťoven, v případě zemí EU je to ještě nadnárodní rozpočet.

Příjmy státního rozpočtu zahrnují [2, str. 284-286] :

- běžné příjmy - jedná se především o daňové příjmy (daň z příjmu, majetková daň, daň z přidané hodnoty, spotřební daň, clo, platby sociálního pojištění)
- kapitálové příjmy – plynou z prodeje majetku, vydání dluhopisů, výnosů z firem vlastněných státem, zahrnují různé formy dotací (např. fondy EU, půjčky ECB)

Mezi výdaje státního rozpočtu náleží:

- běžné výdaje – pokrývají nákup zboží a služeb pro stát, zahrnují financování chodu státních organizací včetně mezd jejich pracovníků, peněžní transfery obyvatelstvu (sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti), vládní dotace (v rámci EU jsou to např. často diskutované dotace pro zemědělce), dotace pro nižší veřejné rozpočty a mimorozpočtové fondy

- kapitálové výdaje – představují nákup majetku, finanční investice, dotace ztrát státních podniků (v době současné krize se jedná např. o dotace bankovnímu sektoru), splátky úvěrů a z nich plynoucích úroků .

Rozpočet může být přebytkový, schodkový nebo vyrovnaný. Stát by měl usilovat o vyrovnaný rozpočet, případně hospodařit s přebytkem. Evropské země mají dnes rozpočty schodkové. Krátkodobý schodek veřejných financí není tím hlavním problémem v případě, že rozpočet se později vrátí k vyrovnané bilanci a v budoucnu je přebytkový. Větším problémem je růst veřejného dluhu v dlouhodobém horizontu, kde se jednak kumulují všechny předešlé dluhy, jednak se přidávají výdaje se splácením úroků z dluhu.

Stát může hospodařit se schodkem v období recese, ale tento dluh by pak měl dorovnat v období konjunktury. Evropské země se drží prvního bodu, ale až na výjimky nevytváří přebytky státního rozpočtu, a to ani v období, kdy se zemi ekonomicky daří. Podle Kohouta: „Politikové si s chutí přisvojili dvě poučky: (a) možnost a vhodnost deficitního financování státních rozpočtů během recese, (b) vhodnost vládou řízených peněz bez zlatého krytí. Bohužel přitom „zapomněli“ na druhou část poučky o deficitním financování: a sice, že v obdobích konjunktury by rozpočty měly být přebytkové. Zrodil se tzv. vulgární keynesianismus (...).“ [10, str. 103]

Schodky veřejných rozpočtů jsou dnes způsobené především snahou Evropy o udržení sociálního státu a jedná se tedy o politický problém. Evropské státy vynakládají vysoké finanční prostředky na sociální dávky, starobní penze, financování zdravotnictví nebo podpory v nezaměstnanosti. Tento trend není dlouhodobě udržitelný, zvláště pokud populace Evropy stárne. Výdaje státu mohou stoupat díky populistickým vládním. Na druhé straně klesají v období recese příjmy státu, jako jsou daň z přidané hodnoty nebo daň z příjmu.

Hamerníková definuje nebezpečí schodků následovně [5, str. 132] :

- dochází k přerušení zpětné vazby mezi zvyšováním výdajů na jedné straně a daňovým zatížením na druhé straně
- dochází k růstu objemu veřejných výdajů
- dochází k transformaci krátkodobé nerovnováhy do dlouhodobé až trvalé fiskální nerovnováhy a nárůstu veřejného zadlužení

Kubátová hovoří o iluzi voličů, kteří sami preferují rozpočtové schodky:

„Jednotlivci (voliči) vnímají krátkodobé užítky z nižších daní a vyšších vládních výdajů a neuvědomují si dlouhodobé efekty a náklady politik (...) Voliči tedy nadhodnocují užítky

současných výdajů, podceňují budoucí daňové břemeno a preferují deficity. Vlády (z tohoto pohledu racionálně) preferují politiky vedoucí k vysokým a pravděpodobně neudržitelným deficitům a nejsou za toto jednání adekvátně penalizovány ve volbách. Jednání voličů tedy umožňuje oportunistickým politikům zvýšit jejich šance na znovuzvolení...“ [13, str. 10]

Hodnota celkového veřejného dluhu a jednotlivé rozpočty se posuzují také procentuálně vzhledem k ročnímu HDP země. Z těchto údajů vychází i tzv. Maastrichtská kritéria. Tato kritéria se zavázaly plnit všechny země, které se staly součástí eurozóny a musí je plnit i země, které se o členství v eurozóně ucházejí. Kritéria jsou součástí čl.140 Smlouvy o fungování Evropské unie. Smlouva byla podepsána 7.února 1992 v nizozemském Maastrichtu a v platnost vstoupila 1.listopadu 1993. [55] Dohodnutá kritéria jsou uvedena v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Maastrichtská kritéria

1	dlouhodobá cenová stabilita	max. o 1,5 % vyšší inflace než mají tři nejlepší země eurozóny, tedy země s nejnižší inflací (určuje se pomocí HICP - harmonizovaného indexu spotřebitelských cen)
2	veřejný deficit	schodek veřejných financí max. 3 % HDP (měřeno v tržních cenách)
3	veřejný dluh	veřejný dluh max. 60 % HDP (měřeno v tržních cenách)
4	stabilita kurzu měny	dodrženo normální rozpětí během posledních dvou let, nedošlo k devalvaci měny vůči jiným měnám EU
5	dlouhodobé úrokové sazby	max. o 2 % vyšší než mají tři nejstabilnější země eurozóny, tedy země s nejnižšími sazbami (určuje se podle výnosů dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů)

Zdroj: zpracováno podle [39]

2. PŘÍČINY A DŮSLEDKY FINANČNÍCH KRIZÍ

Modely první generace teorie finanční krizí definují finanční krizi následovně: „Finanční krize je logickým vyústěním fundamentální slabosti ekonomiky či chybné hospodářské politiky. [4, str. 167] Modely druhé a třetí generace říkají, že „finanční krize může pod vlivem spekulace nebo prostřednictvím různých kanálů nákazy (*contagion*) postihnout i fundamentálně zdravé ekonomiky.“ [4, str. 167]

Podle Dvořáka finanční krize velice úzce souvisí s problémy veřejných financí. Dvořák rozlišuje dvě základní formy tohoto vztahu [4, str. 167] :

- Fiskální nedisciplinovanost vlády vede ke krizi dluhové a měnové
- Finanční krize stojí na počátku jako krize měnová, bankovní nebo dluhová a následně způsobuje problémy systému veřejných financí, které poté prohlubují dlouhodobou fiskální nerovnováhu

2.1 Typy finančních krizí

Tradiční typologie dělí finanční krize na měnové, bankovní a dluhové, resp. úvěrové. Pokud se projevují vybrané problémy najednou, hovoříme o krizi systematické. [4, str. 169]

2.1.1 Měnová krize

Při měnové krizi dochází k prudkému a neočekávanému oslabení kurzu domácí měny. [4, str. 169] Pokud má daná země plovoucí kurs, projeví se krize výraznou depreciací domácí měny. V případě, že má země pevný směnný kurs, musí banka kurs bránit před spekulativnímu útoky nebo devalvovat domácí měnu.

Země EHS (Evropské hospodářské společenství) pocítily tuto krizi v letech 1992-1993, kdy byly jejich měny pevně provázány. [7]

2.1.2 Bankovní krize

Bankovní krize souvisí s nedostatečnou likviditou a insolvencí bank. Především v rozvojových zemích stojí na počátku takové krize nedůvěra střadatelů, kteří pak podnikají tzv. run na banky. V rozvinutých ekonomikách bývá příčinou krize prudký pokles konkrétních aktiv, např. akcií nebo nemovitostí. Bankovní krize dále vznikají jako důsledek krize dluhové, pokud bankám nesplácejí úvěry jejich dlužníci, nebo jako důsledek krize měnové, pokud naopak banky dluží zahraničním subjektům.

Záchrana bank si ve většině případů žádá zásah státu. Dvořák uvádí, že náklady státu v takových případech dosahují i 20 % HDP. [4, str. 170] K záchraně bank musely při poslední krizi přistoupit USA, Irsko, Španělsko nebo Kypr. Na Kypru dokonce zůstaly v březnu 2013 několik dní zavřené pobočky bank a byl omezen výběr hotovosti z bankomatů, aby se předešlo runu na banky. [38]

2.1.3 Dluhová krize

Dluhová krize se projevuje neschopností země splácet zahraniční dluh. Tyto krize se vyskytují především v rozvojových ekonomikách a vícekrát se opakovaly např. v zemích Latinské Ameriky, kdy nesplácela dluh vláda. Dalším důvodem dluhové krize může být to, že dluh nesplácí soukromé firmy a banky. Tyto případy byly zaznamenány v Latinské Americe v 80. letech.

Poslední příčinou dluhové krize jsou interní dluhové krize. Jedná se o chronickou předluženost vnitřní ekonomiky, do platební neschopnosti se dostávají podniky, narůstá objem klasifikovaných úvěrů. [4, str. 171] Tento typ krize následně může způsobit zamrznutí úvěrového trhu.

S rostoucími dluhy se v současné době potýká většina zemí EU, nejznámější je případ Řecka.

2.2 Příčiny finančních krizí

V následující kapitole budou popsány příčiny finančních krizí, tak jak je uvádí Musílek. [46]

2.2.1 Splasknutí cenové bubliny

Cenová bublina vzniká, pokud investoři nakupují aktiva za vyšší ceny, než jakou aktivum skutečně má. Od nákupu očekávají v budoucnosti významné zhodnocení, např. u nemovitostí se před globální krizí věřilo, že jejich ceny do budoucna mohou jenom růst a jedná se tudíž o zajímavou investici. Podobný byl vývoj na akciových trzích na přelomu tisíciletí, kdy došlo ke splasknutí ceny akcií internetových firem (dot.com bublina).

Musílek uvádí bublinu na trhu s nemovitostmi v USA jako hlavní příčinu současné globální krize. Podle tabulky Standard & Poor's, na kterou Musílek odkazuje [46, str. 9] je vidět, že ceny nemovitostí v USA stoupaly mezi roky 2000 a 2007 závratnou rychlostí. Např. ceny nemovitostí v Miami vyšplhaly na téměř 280 % ceny v porovnání s rokem 2000.

Velký nárůst a následný propad cen nemovitostí zaznamenalo i Irsko a Španělsko.

Podle Kohouta je splasknutí většiny bublin předvídatelné, ale varovným signálům často nevěnují pozornost politici ani analytici. [10, str. 148]

2.2.2 Nadměrná úvěrová expanze

Úvěrová expanze souvisí s důvodem uvedeným výše. Investice do „cenových bublin“ jsou velice často financované úvěry. Pro banky je toto období velice příjemné, protože je to pro ně příležitost k expanzi. Pokud ale situace dospěje k bodu předluženosti, dlužníci nejsou schopni splácet své závazky a banky odmítají dále půjčovat. Vlastníci prodávají svá aktiva v tísní, cena těchto aktiv klesá. Trh může zachvátit panika, klienti přestávají bankám důvěřovat.

Poslední úvěrový boom v USA byl podporován samotnou vládou. Na hypotéku mohl dosáhnout téměř každý, aby si splnil svůj „americký sen“. Bydlení „ve vlastním“ bylo velice propagováno i ve Španělsku.

2.2.3 Nadměrná spekulace

Spekulace stojí na počátku každé cenové bubliny a je spojená i s úvěrovou expanzí. Pokud se vrátíme k příkladu USA, na trhu s nemovitostmi došlo k velké euforii a opravdu se zdálo, že ceny nemovitostí porostou do nekonečna. Této situace využila řada spekulantů, hypotéky byly nabízeny i méně solventním klientům, trh s nemovitostmi rostl, počet hypotečních úvěrů také. Nad vlastním podnikáním a tvorbou hodnot ale díky tomu začaly převládat spekulace. Později začali lépe informovaní a vzdělaní investoři nemovitosti prodávat, z obav před splasknutím bubliny, což způsobilo prudký pokles cen.

2.2.4 Nedostatečná regulace bankovního trhu

V souvislosti s krizí v USA Musílek uvádí [46, str. 13] že americký bankovní trh byl velice přísně regulován a kladl vysoké požadavky na kapitálovou vybavenost, informační transparentnost a efektivní metody řízení rizik. Tento systém začal být obcházen tzv. sekundární sekuritizací. Úvěry, pohledávky a cenné papíry se v tomto případě nabízejí jako balík třetí osobě. Součástí těchto balíků byly i rizikové hypoteční úvěry. I pro zkušené investory bylo těžké odhalit míru rizika. V souvislosti s tímto bodem upozorňuje Musílek i na chybné ratingové hodnocení daných produktů a nepoctivé praktiky ratingových agentur. Dále vzhledem ke globalizaci finančních trhů zmiňuje nutnost vytvoření nadnárodního globálního dozoru nad finančními institucemi.

2.2.5 Záporné extrenality

Problémy účastníků finančních trhů jsou v době krize přenášeny i na ostatní účastníky. Pokud např. zachvátí bankovní trh panika, dotkne se i „zdravých“ bank. Každý stát by měl podle Musílka takovým situacím předcházet a tím snižovat záporné externality a riziko přenosu krize na zdravé subjekty. [46, str. 16]

2.2.6 Finanční panika

V momentě, kdy vyjde najevo, že např. vybrané banky mají finanční problémy, začnou mít klienti obavy a budou zvažovat výběr svých úspor. V tomto případě se stane, že krátkodobá aktiva banky budou nižší než její krátkodobá pasiva. V případě, že bance neposkytne úvěr např. centrální banka, není komerční banka schopna uspokojit své klienty a může dojít ke krizi bankovního sektoru.

Krugman uvádí: „Bankovnictví s sebou tedy nese jako neodmyslitelný rys možnost běhů na banku – případy náhlé ztráty důvěry, jež vyvolává paniku a končí tím, že se v důsledku toho neblahé tušení samo naplní. Běhy na banku mohou být navíc nakažlivé jak proto, že se panika může rozšířit i na další banky, tak proto, že nucený výprodej aktiv jedné banky může stlačením hodnoty aktiv jiných bank tyto banky stáhnout do týchž finančních problémů.“ [12, str. 55]

V další práci Musílek uvádí další obecné příčiny finanční krize. [14]

2.2.7 Krize platební bilance

S touto příčinou se setkáváme u zemí, které mají fixní měnový kurz. Pokud začne centrální banka provádět monetární expanzi za účel monetizace fiskálního deficitu, jsou ze země odčerpávány devizy. Země se pak snadno stane cílem spekulantů a může dojít k útoku na měnový kurs.

2.2.8 Nadměrná finanční liberalizace

Tento problém se opět týká ekonomik s fixním měnovým kurzem. Pokud tyto ekonomiky provádějí liberalizaci kapitálových toků a finančních institucí, může dojít k přílivu krátkodobého spekulativního kapitálu ze zahraničí. Následně dochází k úvěrové expanzi, na kterou ale nejsou finanční instituce připravené a nedovedou odhadnout riziko těchto transakcí.

2.2.9 Selhání trhu

K selhání trhu dochází v důsledku asymerických informací, dochází k morálnímu hazardu. Určitý subjekt v tomto případě zneužije informační převahy a obohatí se na úkor jiného subjektu. Další příčinou selhání je nepříznivý výběr, kdy má subjekt naopak nedostatek informací a nevybere nejlepší možné řešení.

Tato selhání se vyskytují především ve velkých institucích, které jsou si vědomy toho, že jsou příliš velkými hráči na trhu a stát je v případě potíží nenechá padnout. Spoléhají se na to, že je vláda zachrání, protože jsou *too big to fail* (příliš velké, na to aby padly) a jejich pád by negativně ovlivnil celkovou ekonomiku země. Odpovědnost rozhodnutí takových institucí je tím přenášena na stát a v případě, že instituce opravdu potřebuje finanční pomoc, je tato pomoc placena všemi daňovými poplatníky. Významným milníkem se v souvislosti s *too big to fail* stala americká investiční banka Lehman Brothers, kterou stát nechal navzdory všem předpokladům nakonec zbankrotovat. [19]

2.2.10 Nadměrný příliv zahraničního kapitálu

Problém s nadměrným přílivem zahraničního kapitálu nejčastěji postihuje země s transformující se ekonomikou nebo rozvojové země. K přílivu kapitálu dochází díky úspěšným ekonomickým reformám a dlouhodobému ekonomickému růstu. Pokud země včas nezareaguje změnou měnové politiky, může se dostat do finanční krize.

S nadměrnou zásobou zahraničního kapitálu se potýkal Island, který byl v roce 2008 zasažen finanční krizí:

„Rok 2006 byl přelomový z hlediska přílivu zahraničních úspor do islandských bank. Icesave, pobočka islandské Landsbanki, získala v Británii během několika měsíců celkem 400 tisíc zákazníků, v Nizozemí získala 125 tisíc klientů během pěti měsíců. Příčina úspěchu? Spořicí účet s úrokovou sazbou 5 % ročně, později dokonce 5,25 % ročně. K tomu je třeba přičíst další desítky tisíc klientů v Německu a v Rakousku. Během krátké doby dokázali Islandané „ulovit“ skoro dvakrát tolik klientů, než kolik činí počet obyvatel samotného ostrova.“ [10, str. 173]

2.2.11 Institucionální nedokonalost ekonomiky

Institucionální nedokonalost ekonomiky spočívá v nedostatečné právní ochraně vnějších investorů před vyvlastněním zisku. K tomuto vyvlastnění může dojít např. prodejem aktiv za nižší než tržní cenu, přeplácením manažerů nebo dosazením vybraných „přátelsky nakloněných“ osob do dozorčích orgánů podniku. Tato nedostatečná ochrana a nepříznivá

očekávání o vývoji kurzu mohou vést k tomu, že zahraniční věřitelé začnou hromadně prodávat finanční instrumenty a dojde ke kolapsu finančního systému.

Mezi další nedokonalosti patří např. přidělování úvěrů na základě kamarádkých vztahů nebo neefektivní vypořádání dluhů v konkurzním řízení, kdy někteří věřitelé mohou být upřednostňováni na úkor ostatních. Kamarádké vztahy sehrály svou úlohu i v případě španělské krize. U španělských *cajas de ahorros* (spořitelní družstva) docházelo na regionální úrovni k nebezpečnému propojování politického a bankovního sektoru.

2.2.12 Hospodářské cykly a strukturální problémy

Finanční odvětví se dostává do problému v období recese. Na jedné straně klesá poptávka a investice, na druhé straně roste nezaměstnanost. Podniky ani domácnosti neutrácejí a nemají zájem o úvěry, zároveň klesá bonita stávajících dlužníků, kteří se mohou dostat do finančních problémů a přestat úvěr splácet.

Strukturální problémy souvisejí s nedostatečnou diverzifikací ekonomiky. V případě, že se ekonomika zaměřuje jen na určitá odvětví, která zrovna procházejí recesí, dostává se do problému. Příkladem může být nezdravé zaměření se na automobilový průmysl, cestovní ruch, bankovní sektor nebo oblast stavebnictví.

Kislingerová dále upozorňuje na riziko jednostranné orientace zahraničního obchodu a uvádí příklad ČR, která se orientuje na náročné evropské trhy zatímco ostatní vývoz roste pomaleji. „Výrazná převaha evropských odběratelů nese určité riziko, které můžeme nazvat rizikem alokace trhů.“ [9, str. 93]

2.3 Důsledky finančních krizí

Důsledky finančních krizí můžeme popsat pomocí makroekonomických ukazatelů. Změny těchto ukazatelů budou popsány na vybraných ekonomikách v období globální krize z roku 2007.

2.3.1 Pokles HDP

HDP roste v době konjunktury a klesá v době recese. V tabulce č. 2 vidíme meziroční procentuální změny HDP ve vybraných zemích mezi roky 2004 a 2013.

Tabulka 2: Změny HDP ve vybraných zemích v období 2004–2013 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28)	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,7	-0,4	0,1
EU (17)	2,2	1,7	3,3	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,6	-0,7	-0,5
ČR	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,0	-0,9
Německo	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	4,0	3,3	0,7	0,4
Estonsko	6,3	8,9	10,1	7,5	-4,2	-14,1	2,6	9,6	3,9	0,8
Portugalsko	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,9	-1,3	-3,2	-1,4
Irsko	4,2	6,1	5,5	5,0	-2,2	-6,4	-1,1	2,2	0,2	
Řecko	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-7,0	-3,9
Španělsko	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,8	-0,2	0,1	-1,6	-1,2
Polsko	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	2,0	1,6

Zdroj: upraveno podle [68]

HDP EU stoupal až do roku 2007, v roce 2008 byl zhruba na stejné úrovni, ale po té se v roce 2009 propadl o 4,5 %. Toto období se kryje s nástupem krize v letech 2007–2008. V roce 2010 už došlo opět k nárůstu, v roce 2012 došlo ale k dalšímu poklesu.

Pokud se zaměříme na země PIGS, vidíme, že kopírují celoevropský trend. Dopad krize na Španělsko a Řecko byl mnohem silnější a země se potýkaly s propadem HDP až do roku 2013.

V rámci EU bychom nenašli stát, který by do roku 2007 nevykazoval růst HDP. V případě některých států se jedná o výrazný nárůst, např. v případě Estonska. Podobně u většiny zemí následoval po té pokles, který se nevyhnul ani tak silné ekonomice, jako je Německo. Pokles HDP se výrazněji nedotkl např. Polska, které patří ke slabším ekonomikám Evropy a není součástí eurozóny.

2.3.2 Pokles inflace

V důsledku klesající poptávky v době krize dochází k poklesu cen, klesá celková cenová hladina a některé ekonomiky se mohou dokonce potýkat s deflací. Vývoj inflace ve vybraných zemích pro roky 2004 až 2013 ukazuje tabulka č. 3.

Tabulka 3: Vývoj inflace ve vybraných zemích v období 2004–2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28)	2,3	2,3	2,3	2,4	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6	1,5
EU (17)	2,1	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,4
Česká republika	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5	1,4
Německo	1,8	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2	1,2	2,5	2,1	1,6
Estonsko	3,0	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1	4,2	3,2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Portugalsko	2,5	2,1	3,0	2,4	2,7	-0,9	1,4	3,6	2,8	0,4
Irsko	2,3	2,2	2,7	2,9	3,1	-1,7	-1,6	1,2	1,9	0,5
Řecko	3,0	3,5	3,3	3,0	4,2	1,3	4,7	3,1	1,0	-0,9
Španělsko	3,1	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2	2,0	3,1	2,4	1,5
Litva	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2
Lotyšsko	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3	0,0
Island	2,3	1,4	4,6	3,6	12,8	16,3	7,5	4,2	6,0	4,1
Nizozemsko	1,4	1,5	1,7	1,6	2,2	1,0	0,9	2,5	2,8	2,6

Zdroj: upraveno podle [72]

Inflace EU se do roku 2007 pohybovala kolem 2 %, v roce 2007 to bylo 2,4 %. V roce 2008 došlo k navýšení na 3,7 % a v roce 2009 k výraznému poklesu na 1 %. Pokud budeme sledovat pouze eurozónu, je změna ještě větší a to na 0,3 %.

U Irska vidíme v roce 2009 a 2010 deflaci. Inflace v roce 2013 byla 0,5 %. U Řecka vidíme spíše postupný růst inflace, výraznější byl jen v roce 2008. V roce 2009 pak stejně jako v předchozích případech inflace klesla. K deflaci došlo v roce 2013. Podobný vývoj inflace vidíme do roku 2008 u Španělska. V roce 2009 tam stejně jako v Irsku došlo deflaci ve výši -0,2 %. Trend růstu inflace do roku 2008 vidíme i u Portugalska. I Portugalsko pak v roce 2009 zaznamenalo deflaci.

Výrazné skoky vidíme v případě pobaltských republik a extrémem je Island. Celkovému vývoji v Evropě se vymyká Nizozemsko, kde byly hodnoty inflace stabilní.

2.3.3 Růst nezaměstnanosti

Růst nezaměstnanosti je dalším faktorem doprovázejícím krizi. Podniky propouštějí zaměstnance z důvodu nižší poptávky a v důsledku obav o další vývoj otálejí s náborem nových zaměstnanců. Vývoj celkové nezaměstnanosti pro vybrané země a období 2004 až 2013 vidíme v tabulce č. 4.

Tabulka 4: Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných zemích v období 2004–2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28)	9,3	9,1	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7	10,5	10,9
EU (17)	9,3	9,2	8,5	7,6	7,6	9,6	10,1	10,1	11,4	12,1
Česká republika	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0
Německo	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Estonsko	9,7	7,9	5,9	4,6	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2	:
Portugalsko	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9	16,5
Irsko	4,5	4,4	4,5	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Řecko	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,3
Španělsko	10,9	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0	26,4
Lucembursko	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9
Nizozemsko	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4	5,3	6,7

Zdroj: upraveno podle [73]

Nejnižší nezaměstnanost v rámci celé EU byla ve sledovaném období v roce 2008 - 7,1 %. K nárůstu došlo v roce 2009, na 9 %. Oproti předchozím srovnáním HDP a inflace vidíme, že nezaměstnanost začala růst s jednoročním zpožděním, v roce 2009. Dále můžeme vidět odlišnost v trendu - HDP začal stoupat, až na výjimky nedochází k deflaci, ale nezaměstnanost ve většině případů stále roste.

Portugalsko mělo v roce 2002 míru nezaměstnanosti 4,6 %. Od té doby její hodnota roste, k mírnému poklesu došlo jen mezi roky 2007 a 2008. V roce 2012 se vyšplhala na 16,5 %. Irsko udržovala nezaměstnanost dlouho pod 5 %. K nárůstu došlo až v roce 2008. Výrazný skokový nárůst vidíme v roce 2009. V Řecku se nezaměstnanost pohybovala kolem 10 %. V 2008 byla dokonce na minimu 7,7 %. Poté došlo k nárůstu. V roce 2012 to bylo už 27,3 %. Španělsko vykazovalo nejnižší míru nezaměstnanosti v roce 2007 - 8,3 %. Pak došlo k nárůstu na 11,3 % a v roce 2012 se nezaměstnanost dostala na 26,3 %.

Nejnižší nezaměstnanost v roce 2013 byla v Německu, Holandsku a Lucembursku. Nejvyšší nezaměstnanost byla ve Španělsku a Řecku.

2.3.4 Růst veřejného dluhu

K růstu veřejného dluhu dochází v době krize kvůli klesajícím příjmům – v důsledku nižší produkce a rostoucí nezaměstnanosti klesají inkasa daní (DPH, daně z příjmu). Na druhé straně rostou výdaje státu v sekci podpory nezaměstnanosti a sociálních dávek, protože přibývá nezaměstnaných.

Stát stojí vždy před rozhodnutím, jak s touto situací bojovat. Buď může zvýšit příjmy (zvýšit daně), nebo naopak snížit své výdaje. Ani jedno z opatření není líbivé pro voliče a ani rostoucí daně nemusí zajistit předpokládaný dodatečný příjem.

Pokud musí země přikročit k záchraně bankovního sektoru či vybraného odvětví průmyslu, opět narůstá veřejný dluh. USA např. během globální krize podpořily skomírající automobilový průmysl a znárodnily firmu General Motors. [47]

Následkem krize narůstají i výdaje nutné k obhospodařování vlastního dluhu. Státy postižené krizí se stávají rizikovějšími a peníze si půjčují na vyšší úrok. Veřejné dluhy narůstají tedy o to více.

Objemy veřejného dluhu vybraných zemí pro období mezi roky 2003 a 2012 jsou uvedeny v tabulce č. 5 (jedná se o procentuální poměr zadlužení vzhledem k HDP).

Tabulka 5: Veřejný dluh vybraných zemí v období 2003–2012 (% HDP)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU (28)	:	:	:	:	:	:	74,3	79,8	82,3	85,1
EU (27)	61,9	62,2	62,7	61,5	58,9	62,2	74,5	80,0	82,4	85,2
EU (17)	69,2	69,6	70,3	68,6	66,4	70,2	80,0	85,4	87,3	90,6
Litva	21,0	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,8	38,3	40,5
Lotyšsko	14,7	15,0	12,5	10,7	9,0	19,8	36,9	44,4	41,9	40,6
Estonsko	5,6	5,0	4,6	4,4	3,7	4,5	7,1	6,7	6,1	9,8
Norsko	44,3	45,6	44,5	55,4	51,5	48,2	42,8	42,5	28,2	28,8
Švédsko	51,7	50,3	50,4	45,3	40,2	38,8	42,6	39,4	38,6	38,2
Island	:	:	26,0	27,9	28,5	70,4	87,9	93,0	99,1	96,4
Česká republika	28,6	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2
Německo	64,4	66,2	68,6	68,0	65,2	66,8	74,5	82,5	80,0	81,0
Portugalsko	59,4	61,9	67,7	69,4	68,4	71,7	83,7	94,0	108,2	124,1
Irsko	31,0	29,4	27,2	24,6	24,9	44,2	64,4	91,2	104,1	117,4
Řecko	97,4	98,6	100,0	106,1	107,4	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9
Španělsko	48,8	46,3	43,2	39,7	36,3	40,2	54,0	61,7	70,5	86,0

Zdroj: upraveno podle [63]

Veřejný dluh by podle Maastrichtských kritérií neměl překročit 60 % HDP. Eurozóna jako celek nesplnila toto kritérium v období 2004–2012 ani jednou. Mezi jednotlivými zeměmi jsou výrazné rozdíly. Je vidět, že pobaltské země udržovaly státní dluh na velmi dobré úrovni, např. Estonsko ve všech případech pod 10 %. Veřejný dluh klesá v případě Norska a Švédska, a to i po roce 2007, kdy se v Evropě začaly projevovat následky krize. Obrovský skok zaznamenal mezi roky 2007 a 2008 Island.

Vidíme, že dluh Portugalska byl v limitu až do roku 2005, poté začal narůstat a v roce 2011 překročil dokonce hranici 100% HDP. Irsko bylo velice ukázněným státem. Mezi roky 2003 a 2006 dluh klesal a udržoval se kolem 30 %. Přes hranice 60% se dluh dostal až v roce 2009. I dluh Irsku přerostl v roce 2011 přes 100 % HDP. Řecko nesplnilo kritérium ohledně veřejného dluhu v žádném roce mezi roky 2003 a 2012. Hodnota jeho veřejného dluhu v roce 2011 se vyšplhala na 170,3 % HDP, což je evropský rekord ve sledovaném období mezi všemi státy. Naopak je zřejmé, že Španělsko udržovalo dluh na přijatelné úrovni až do roku 2010, kdy poprvé překročilo hranici Maastrichtských kritérií 60 % . Od roku 2006 do roku

2008 dokonce veřejný dluh klesal. Narozdíl od ostatních států PIGS se celkový dluh Španělska do roku 2012 nevyšplhal přes 100 %, celkově tvořil 86 % HDP.

ČR Maastrichtská kritéria zatím splňuje, ale vrůstající trend zadlužování je znepokojující. Německo nesplnilo mezi lety 2003 a 2012 kritérium veřejného dluhu ani jednou.

2.3.5 Dopad na mezinárodní obchod

Krizí bývají vážněji zasaženy ekonomiky orientované na export. V případě, že se dostane do krize země, která je důležitým partnerem ekonomiky, má pak problémy i tato ekonomika. Další nevýhodou je orientace ekonomiky na specifické obory, pokud dojde k poklesu poptávky po konkrétním zboží, podniky rázem ztratí odbytiště. V Evropě i USA byl v době krize zaznamenán pokles poptávky po automobilech. [40]

2.3.6 Nedůvěra

Významným následkem krize je nedůvěra trhu, jak z pohledu domácností, tak z pohledu bank a podniků. Domácnosti méně utrácí a začínají šetřit „na horší časy“. Stejně tak šetří podniky, neinvestují a nepřijímají nové pracovníky. Banky mohou omezit poskytování úvěrů i jinak solventním zájemcům z obavy, že by se i tito zájemci mohli dostat do platební neschopnosti.

Po globální krizi hluboce klesla důvěra v banky jako takové. Vyšla najevo řada podvodů, hazardování bankéřů, jejich honba za ziskem, vyplácení astronomických odměn. Odměny se v zestátněných bankách vyplácely i po krizi, byly tedy hrazeny přímo z peněz daňových poplatníků. Vyplácely se i tzv. zlaté padáky. EU se následně rozhodla k regulaci bankovního trhu a vyplácení vysokých bonusů omezila. [32]

2.3.7 Sociální důsledky

V době krize roste nezaměstnanost a přibývá lidí bez domova. Na ulici se mohou ocitnout lidé, kteří přišli o práci a nejsou schopni splácet hypotéku. Lidé jsou ve stresu, mají obavy ze ztráty zaměstnání, roste počet sebevražd. Případy sebevražd byly v době krize zaznamenány např. v Řecku.

V důsledku krize může docházet v zemi k nepokojům, protestům a stávkám. Veřejnosti se nemusí líbit konkrétní kroky vlády, ať už se jedná o záchranu bank, přijetí pomoci ECB, zvýšení daní nebo odebrání sociálních výhod. Během poslední globální krize se stávkovalo v Řecku nebo ve Španělsku.

3. VÝVOJ ŠPANĚLSKA VE 20. STOLETÍ

V této kapitole bude popsán politický a ekonomický vývoj Španělska během 20. století.

3.1 Vývoj Španělska do 80. let 20. století

V letech 1936–1939 zuřila ve Španělsku občanská válka, která skončila vítězstvím pravice. Levice podporovaná Sovětským svazem byla poražena. K moci se dostal generál Franco, který zemi řídil až do roku 1975. Španělsko se dostalo do izolace a nebyl mu umožněn vstup do žádné z mezinárodních organizací.

K tání ledů došlo až díky Trumanově doktríně, která byla vyhlášena 12. března 1947 a jejímž cílem byla izolace Sovětského svazu a zastavení šíření komunismu v Evropě. Dohoda o spolupráci mezi USA a Španělskem byla podepsána v roce 1950. Do země začala proudit rozsáhlá hospodářská pomoc. Otevření obchodu urychlilo rozvoj země, ale zároveň znamenalo růst cen. V roce 1953 bylo Španělsko přijato do OSN.

V roce 1957 byla v zemi inflace 16,7 %. [18, str. 1195] Rostl nepoměr mezi exportem a importem. V roce 1959 byl proto vyhlášen Plán stabilizace. Došlo k devalvaci pesety, byly omezeny veřejné výdaje, uvolnil se zahraniční obchod, zemi byly poskytnuty úvěry ze zahraničí. Plán pomohl zastavit úpadek země, platební bilance byla v přebytku, úspěšně se rozvíjel cestovní ruch.

Na stabilizační program navázal v roce 1963 Plán rozvoje, který si kladl za úkol navýšit podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva (ve Španělsku bylo v té době ekonomicky aktivních pouze 38 % obyvatelstva), země se snažila omezit orientaci na zemědělství, navýšit zaměstnanost v sektoru průmyslu, zvýšit export, zajistit spravedlivější přerozdělování národního důchodu. Cíle tohoto programu se nepodařilo naplnit podle očekávání a později byl formulován další plán rozvoje.

V roce 1975 zemřel generál Franco a vládu po něm převzal Juan Carlos, vnuk posledního krále Alfonse XIII (Franco ho jmenoval svým nástupcem už v roce 1969). V roce 1978 byla sepsána nová ústava, které definuje Španělsko jako „sociálně demokratický právní stát“, jehož politickou formou je parlamentní monarchie. Země byla rozdělena na autonomní oblasti s vlastním parlamentem, vládou a rozpočtem. Úředním jazykem se vedle španělštiny staly baskičtina, galicijština a katalánština (pouze v daných autonomních oblastech), do té doby potlačované. [18, str. 1274]

V době politické krize v roce 1981 došlo v zemi k neúspěšnému pokusu o převrat. Roku 1982 se konaly nové volby a k moci se dostala strana PSOE (Partido Socialista Obrero Español – Španělská socialistická dělnická strana), kterou v té době vedl Felipe González. V témže roce vstoupilo Španělsko do NATO.

3.2 Vstup do EHS v roce 1986

V roce 1986 vstoupilo Španělsko spolu s Portugalskem do EHS (Evropské hospodářské společenství). Španělsko žádalo o přijetí už v roce 1962, ale žádosti nebylo vyhověno vzhledem k tomu, že v té době nebylo Španělsko demokratickou zemí. EHS vzniklo v roce 1957 na základě tzv. Římských smluv. Zakládajícími členy byly Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Německo. Cílem společenství bylo mimo jiné vytvoření jednotného evropského trhu. [60]

Přijetí do EHS bylo pro Španělsko pozitivním impulsem. Došlo ke zrušení celních bariér, díky vstupu zahraničního kapitálu se začal rychle rozvíjet sektor průmyslu a služeb. Do země proudila podpora z EHS, investovalo se do infrastruktury a energetických sítí. Díky garancím z vnějšku a zároveň vysokým úrokovým sazbám začal příliv zahraničního kapitálu a v roce 1992 mělo Španělsko třetí nejvyšší zásoby devizových rezerv na světě. [18, str. 1286]

V roce 1992 podepsaly země EHS v Maastrichtu tzv. Smlouvu o Evropské unii.

Důležitým milníkem pro Španělsko bylo přistoupení k EMS (Evropskému měnovému systému) v roce 1989. V zemích EMS se uplatňoval Mechanismus směnných kurzů (ERM-Exchange Rate Mechanism), který propojoval nominální měnové kurzy všech zúčastněných států. Jednotlivé měny byly navázány na společnou měnu ECU. Systém měl bránit kolísání vzájemných kursů jednotlivých měn. Oscilační pásmo kursů bylo stanoveno na +/- 2,25 %, na základě výjimky to mohlo být až +/- 6 %.[24]

3.3 Krize v letech 1992-1993

V letech 1992–1993 byly země EMS postiženy měnovou krizí. „Její hlavní příčinou byl zejména nerovnoměrný vývoj evropských ekonomik, kdy byly postiženy ekonomiky s vyšší inflací a vyššími úrokovými sazbami – Itálie, Španělsko, Portugalsko, Irsko a Británie.“ [61]

Důvody krize ve Španělsku byly následující [59] :

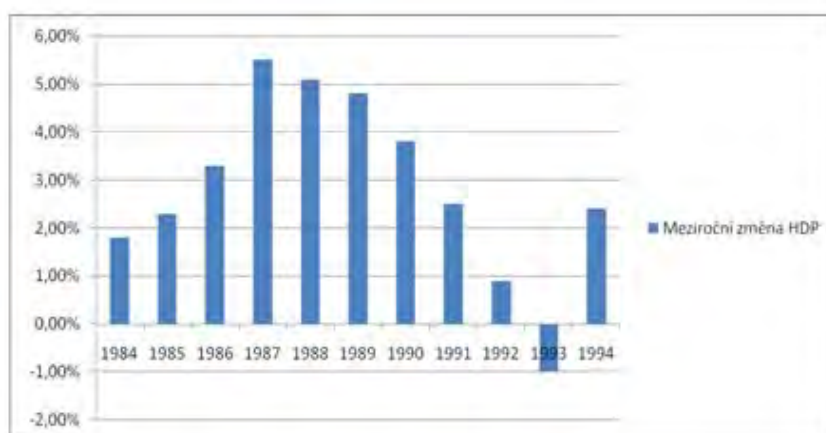
- Domácí měna byla nadhodnocená. Rostla inflace, která zdražovala náklady a tím snižovala konkurenceschopnost ekonomiky.

- Země vykazovala schodek platební bilance běžného účtu. Stoupající dluh byl financován z velké části ze zahraničních zdrojů.
- Ekonomika byla už v té době příliš závislá na stavebním průmyslu. Podíl stavebnictví na HDP rostl již od roku 1985. Sektor byl hnán především veřejnými zakázkami.
- Finanční trhy byly příliš liberalizované, což způsobilo nadměrný příliv zahraničního kapitálu.

Španělská měna musela být v období krize třikrát devalvována. Fluktuční pásmo kursu bylo rozšířeno na 15 %. Ukázalo se, že pevné provázání jednotlivých měnových kursů není dlouhodobě udržitelné a nezaručuje stabilitu evropského regionu.[41] Došlo k poklesu tempa růstu HDP a k nárůstu nezaměstnanosti.

3.4 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v období 1984–1994

Pokud sledujeme změny španělského HDP na obrázku č. 1, vidíme, že od roku 1984 HDP rostl především mezi lety 1987 a 1989. V letech 1987 a 1988 se jednalo o nárůst o více jak 5 % oproti předchozímu roku. Tento růst následoval bezprostředně po vstupu země do EHS. Růst začal zpomalovat v roce 1991. O méně než 1 % se HDP zvýšil v roce 1992. V roce 1993 došlo oproti předchozímu roku dokonce k poklesu o 1 %. Toto období spadá do období měnové krize EMS. V roce 1994 došlo opět k vyššímu nárůstu, a to o 2,4 %. Rok 1994 je považován za začátek tzv. španělského ekonomického zázraku, o kterém bude pojednáno v další kapitole.

Obrázek 1: Změny HDP Španělska v období 1984–1994 (v procentech)

Zdroj: zpracováno podle [68]

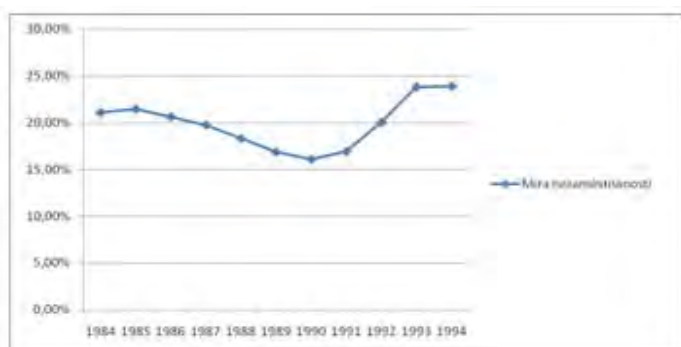
Na obrázku č. 2 můžeme vidět vývoj inflace pro stejné období. Španělsko patřilo k zemím, které vykazovaly oproti ostatním zemím EHS vysoké tempo růstu inflace. V roce 1984 začínala inflace na 11,3 %. Pokud jsme řekli, že inflace je považována za zdravou pokud nepřesáhne 10 %, tak vidíme, že země tuto hranici dříve překračovala. Inflace poklesla v roce 1987, tedy rok po vstupu do EHS. K dalšímu poklesu došlo v roce 1991, rok před měnovou krizí. Nejnižší byla inflace v roce 1993- 4,6 %.

Obrázek 2: Vývoj inflace ve Španělsku v období 1984–1994

Zdroj: zpracováno podle [70]

Na obrázku č. 3 můžeme pozorovat změny dalšího makroekonomického ukazatele, nezaměstnanosti. Jihoevropské země obecně vykazují vyšší nezaměstnanost než ostatní země Evropy, je to dáno vlivem sezónnosti některých prací (např. v turistickém ruchu) a dále nízkou zaměstnaností žen (řada žen zůstávala v domácnosti a vůbec nevstupovala na trh práce). Ve Španělsku se nezaměstnanost dlouho pohybovala nad hranicí 20 %. Pod tuto hranici se dostala až v roce 1987, který byl už zmíněn dříve jako ekonomicky úspěšný v důsledku vstupu do EHS. Nejnižší míru najdeme v roce 1990, před měnovou krizí, jedná se o 16,9 %. V roce 1992 došlo ke skokovému navýšení a nezaměstnanost se opět dostala nad 20 %. V roce 1994 se nárůst nezaměstnanosti zastavil a došlo k lehkému poklesu.

Obrázek 3 : Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 1984–1994

Zdroj: zpracováno podle [76]

3.5 Španělský ekonomický zázrak v období 1994–2007

O období od poloviny 90. let do roku 2007 se hovoří jako o španělském ekonomickém zázraku (*milagro económico español*). Španělsko těžilo z účasti v EMS a později z účasti v eurozóně, těžilo ze společného trhu a společné měny. Od 1.1.1999 začaly země EMS pro bezhotovostní platební styk používat společnou měnu euro. Od roku 2002 se eurem začalo platit při hotovostních platbách.

Jednotlivým zemím se výrazně snížily transakční náklady, odpadl strach ze změn kurzů. Později došlo k propojení trhů s cennými papíry. Přijetí eura se stalo velkou příležitostí pro rychle se rozvíjející země, mezi které patřilo i Španělsko. Nevýhody jednotné měny zůstaly ale stejné jako v případě pevného provázání kurzů, které bylo uplatňováno dříve. Jednotná měna spojila velice různorodé země, ekonomiky v různých fázích hospodářského cyklu. Nejednalo se o jednotnou skupinu a bylo tedy velice těžké nastavit podmínky, které by ve stejném momentu vyhovovaly všem členům. Situace v USA, které mají jednotnou měnu, je podle Krugmana odlišná. Jedná se o jednu zemi a pracující se mohou stěhovat mezi regiony, z regionů postižených depresí do regionů, které se nacházejí v období konjunktury. [11, str. 96] Ačkoliv EU postupně otevřela svůj pracovní trh, stále se nemůže v tomto ohledu s USA srovnávat.

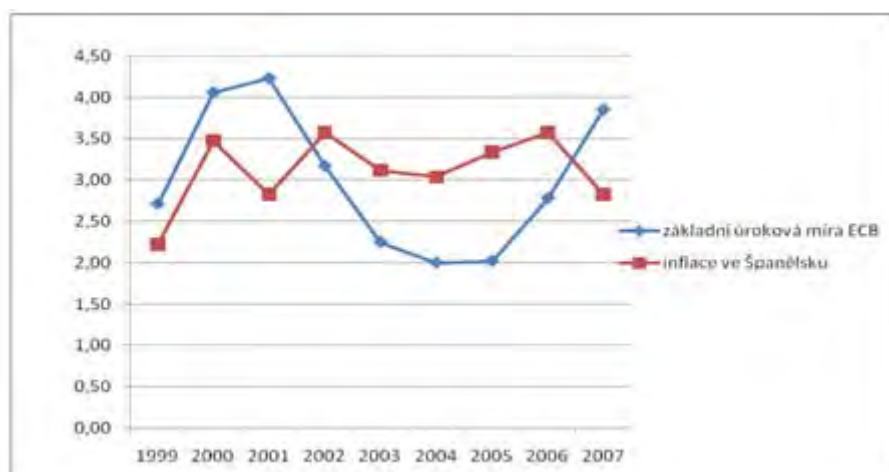
Jednotlivé země eurozóny ztratily možnost ovlivňovat reálnou hodnotu své měny, nemohou v případě nutnosti měnu devalvovat nebo cílovat inflaci, tak jako to dělají jiné centrální banky (v zemích, které nevstoupily do měnové unie). Podle Krugmana: „Zavedení evropského eura bylo (...) poměrně kontroverzní záležitostí a mnozí ekonomové pochybují, zda je jednotná měna pro Evropu alespoň z části tak výhodná jako pro Spojené státy.“ [11, str. 97]

3.5.1 Úroková míra ECB

Úrokové sazby stanovené ECB byly velice nízké a pro některé země to byl výrazný skok v porovnání s předchozím vývojem. Španělsko dříve patřilo k zemím s vyšší inflací. Po započtení inflace byla úroková míra ve Španělsku v některých obdobích dokonce záporná, což podpořilo růst úvěrů. Bylo výhodné pořizovat si statky na úvěr a zpočátku byl tento fakt přijímán jako plus, protože rozhýbal trh (především nemovitostí a navazujících odvětví).

Srovnání základní úrokové sazby ECB a španělské inflace vidíme na obrázku č. 4. Od roku 1999 do roku 2001 byla inflace stále vyšší než úroková míra. Zpočátku měl vývoj úrokových sazeb a inflace i podobně rostoucí trend. V období 2002 až 2006 byla průměrná roční inflace po celou dobu vyšší než úroková míra ECB. Největší rozdíl je vidět v roce 2005, kdy byla úroková míra po celý rok 2 %, v prosinci stoupla na 2,25 %, ale průměrná roční inflace byla 3,34 %. V roce krizovém 2007 byla úroková míra v červnu zvýšena na 4 %, z původních 3,75 %.

Průměrná roční inflace byla v tomto roce 2,83 %, po několika letech byla tedy nižší než základní úroková sazba ECB.

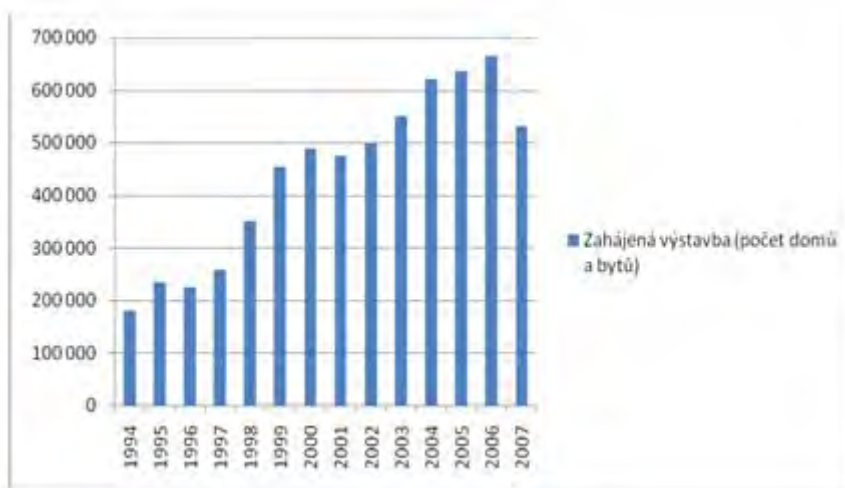
Obrázek 4 : Úroková sazba ECB a inflace ve Španělsku v období 1999–2007

Zdroj: zpracováno [71]a [69]

3.5.2 Stavební boom

Téměř ve všech evropských zemích dochází v 90. letech k rozmachu stavební činnosti. Nejvýrazněji se tento trend projevil ve Španělsku a Irsku. Nemovitosti ve Španělsku nakupovali Španělé, přistěhovalci i nerezidenti. Zemi se ekonomicky dařilo a nikdo nepochyboval o tom, že tomu tak bude navždy. Tento vývoj přivítaly i banky, které na financování bydlení ochotně půjčovaly, nejen domácnostem ale i developerům. Stavební sektor přitahoval další podnikatele, začal růst sektor developerských firem a realitních kanceláří.

Na obrázku č. 5 můžeme vidět, kolik nových bytů a domů se začalo stavět mezi roky 1994 a 2007. Významný nárůst vidíme už v období do roku 2000, i potom se stavělo každý rok více bytů a domů, s výjimkou v roce 2001, kdy došlo k mírnému poklesu. Nejvíce bytů a domů se vystavělo v roce 2006, tedy těsně před vypuknutím krize. Podle statistiky Ministerstva pro rozvoj (Ministerio de Fomento) to bylo 664 923 bytů a domů. V zemi v té době žilo 44 116 440 obyvatel.

Obrázek 5 : Zahájená výstavba ve Španělsku v období 1994-2007 (počet domů a bytů)

Zdroj: zpracováno podle [79]

3.5.3 Imigrace

Od 90. let zaznamenalo Španělsko velký příliv imigrantů. Vývoj v období let 1998 a 2008 ukazuje obrázek č. 6 (jedná se o registrované žadatele, v poměru k celkovému počtu obyvatel). V roce 1998 byl celkový počet imigrantů cca 750 tis. a tvořili 1,81 % populace. Do roku 2008 jejich počet neustále narůstal. Největší změnu vidíme v roce 2005, kdy imigranti tvořili 6,26 % populace, oproti roku 2004, kdy to bylo 4,59 % populace. Další velký skok je vidět v roce 2007, kdy celkový počet imigrantů vyšplhal na 8,79 %, proti předchozím 6,79 %. Rok 2007 byl vrcholem tzv. španělského zázraku. V roce 2008 žilo v zemi cca 425 tis. přistěhovalců.

Podle údajů Ministerstva práce a imigračních záležitostí (Ministerio de Trabajo e Inmigración) největší počet přistěhovalců tvořili v roce 2007 díky geografické blízkosti Maročané (jednalo se téměř o 650 tis. žadatelů) a díky jazykové příbuznosti pak Rumuni (více jak 600 tis. žadatelů). V celkovém součtu bylo nejvíce žadatelů ze zemí Latinské Ameriky, především Ekvádoru a Bolívie, dále pak z Peru, Argentiny a Dominikánské republiky (imigranti z těchto zemí se nepotýkají s žádnou jazykovou bariérou). Tito přistěhovalci pracovali především v sektoru stavebnictví a služeb. Ze zemí EU bylo nejvíce přistěhovalců z Velké Británie, Itálie, Portugalska, Německa a Polska. Nejvíce přistěhovalců celkově mířilo do Madridu, Barcelony a do měst podél Středozemního moře. Nejméně přistěhovalců přibýlo ve vnitrozemských provinciích, které patří celkově ke slabším ekonomickým jednotkám v rámci země. [20]

Většina imigrantů byla ve věku 20–45 let. Jednalo se tedy o pracující v produktivním věku, kteří zakládají rodiny a pořizují si vlastní bydlení. Tento fakt je důležitý z hlediska následné poptávky po bydlení. Tato poptávka díky imigrantům stoupala. Nově příchozí obyvatelé nejprve bydleli v nájemních bytech, ale později si začali pořizovat vlastní bydlení.

Obrázek 6 : Počet imigrantů ve Španělsku v období 1998–2008 a % celkové populace

Zdroj: převzato z [20]

3.5.4 Zadlužování

V zemi rostl v období ekonomického zázraku disponibilní důchod a klesala nezaměstnanost. Tento vývoj dále podporoval domácnosti v zadlužování. Jedná se o důležitý psychologický faktor, který provází všechna předkrizová období – víra ve spokojenou a úspěšnou budoucnost. Lidé věřili, že i do budoucna bude dostatek pracovních míst a že platy nadále porostou. Ve stejné době začalo narůstat zadlužení domácností. Poptávka po úvěrech byla bankami bez problému uspokojována, především díky zahraničním zdrojům, čímž narůstalo zadlužení bank v zahraničí.

Členství v měnové unii učinilo ze Španělska zajímavý objekt pro zahraniční investory, nejprve díky pevnému kurzu, jak bylo zmíněno výše (i když v tomto případě nakonec stejně muselo dojít k devalvaci domácí pesety), později díky jednotné evropské měně. Země unie se staly ještě důvěryhodnějšími pro investory, především pak země, které rychle rostly, což byl i případ Španělska. Podle Kohouta: „Vstup do eurozóny se může do ekonomik různých zemí promítnout různým způsobem. V případě Španělska mělo přijetí eura za následek mimořádný hospodářský růst. Přijetí eura usnadnilo mezinárodní pohyb kapitálu. Tím byly zesíleny příznivé účinky reforem bývalého premiéra Aznara.“ [10, str. 17]

Pokud by země nepřijala euro, příliv kapitálu by vedl k apreciaci měny. Výrobky by se staly pro export příliš drahé a v konkurenci by neobstály, došlo by k poklesu exportu. Tím by se dosáhlo zpomalení růstu a zpomalilo by se přehřívání ekonomiky. To ale v případě eurozóny není možné. Ceny vybraných komodit (především nemovitostí) stále narůstaly. Jak už bylo zmíněno výše, úrokové sazby byly velice nízké, což podporovalo zadlužování. Náklady španělské produkce rostly a španělské výrobky ztrácely konkurenceschopnost. Narůstal zahraniční dluh. Jak píše Kohout: „Vezměte si ekonomiku, která dosahuje hospodářského růstu. Členství v eurozóně jí však znemožňuje omezovat objem měnové zásoby (...) Růst měnové zásoby v současných malých otevřených ekonomikách žene nahoru hlavně ceny zboží a služeb, které nelze převážet přes hranice. To vysvětluje boom nemovitostí v Irsku a ve Španělsku během posledních let.“ [10, str. 125]

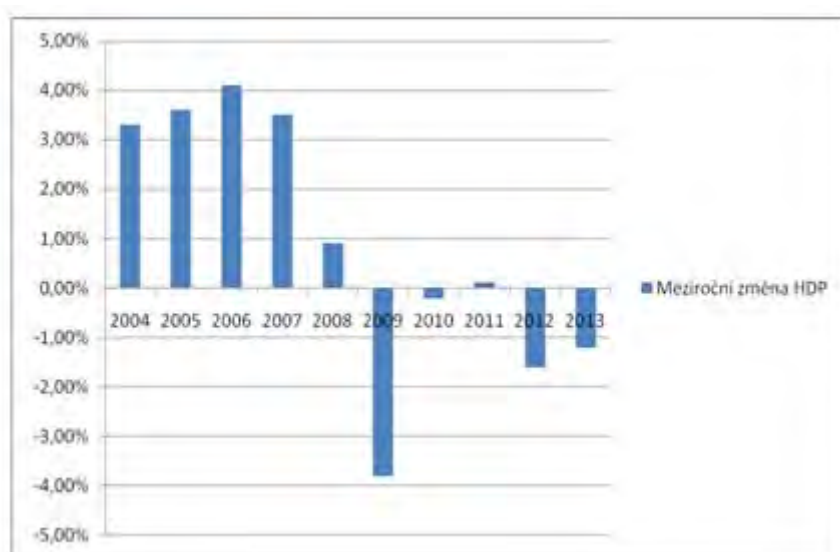
Země až do roku 2007 vykazovala rekordně nízkou míru nezaměstnanosti, růst HDP, snižoval se schodek státního rozpočtu, stát hospodařil s přebytkem, podle základních makroekonomických ukazatelů se zdálo, že je vše v pořádku. Vzato z politického pohledu, žádná vláda se nebude této situaci bránit.

4. KRIZE V ROCE 2007

Krize z roku 2007 vypukla v USA a začala jako hypoteční krize. Následně způsobila propad amerických akciových trhů. Během roku se rozšířila do zbytku světa a hovoříme o ní jako o globální finanční krizi. Ve Španělsku, stejně jako v jiných zemích, došlo k propadu HDP, růstu nezaměstnanosti ke zvýšení veřejného dluhu.

4.1 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v období 2004–2013

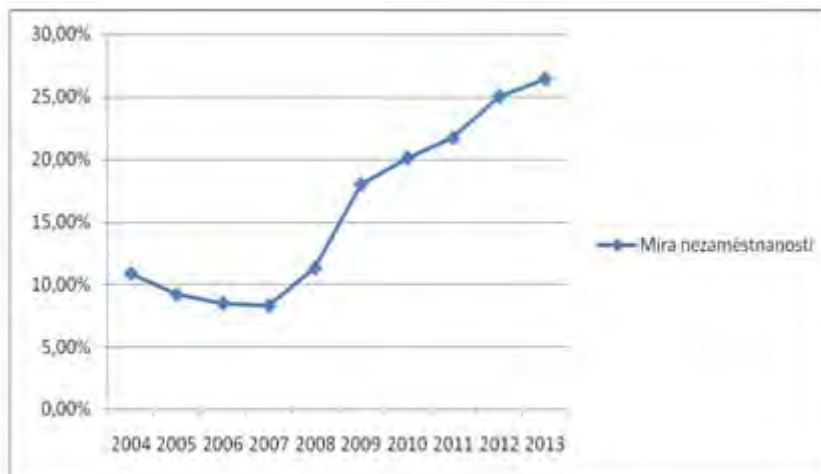
Meziroční změnu španělského HDP v období krize vidíme na obrázku č. 7. Ke zpomalení růstu došlo v roce 2007, do té doby HDP meziročně rostl. V roce 2008 došlo k výraznému propadu, kdy růst zpomalil z 3,5 % na 0,9 %. V roce 2009 HDP meziročně klesl o 3,8 %. S výjimkou roku 2011 pokračovaly propady HDP až do roku 2013. Pokud porovnáme tento vývoj s krizí v letech 1991 a 1992, tak propad je mnohem výraznější. V předchozí krizi došlo k propadu HDP pouze v roce bezprostředně po krizi a pak následoval opět růst.

Obrázek 7: Změny HDP Španělska v období 2004–2013 (v procentech)

Zdroj: zpracováno podle [68] a [74]

Nezaměstnanost vykazuje podobný trend jako HDP, jak vidíme na obrázku č. 8. Až do roku 2007 nezaměstnanost klesala. V roce 2008 došlo ke zvýšení z 8,3 na 11,3 %. Výrazný nárůst následoval v roce 2009, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla 18 %. V roce 2010 překročila hranici 20 %. V roce 2013 byla nezaměstnanost 26,4 %, tedy více jak trojnásobná v porovnání s rokem 2007.

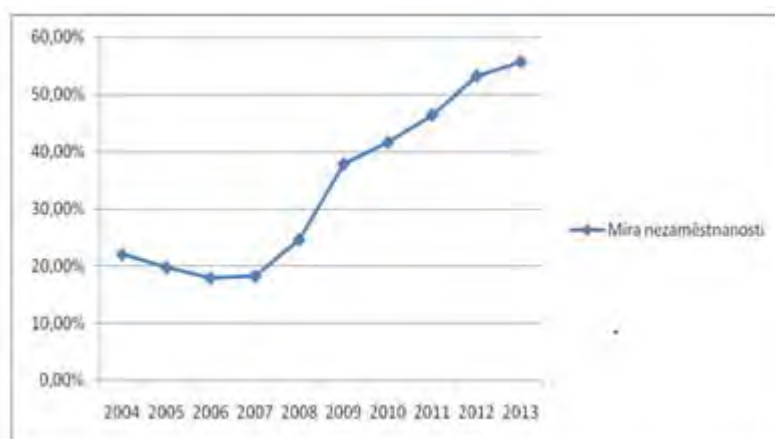

Obrázek 8 : Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2004–2013

Zdroj: zpracováno podle [73]

Alarmující je vývoj nezaměstnanosti mezi mladými lidmi. Obrázek č. 9 ukazuje rostoucí trend nezaměstnanosti v kategorii pracujících ve věku 15–24 let. Mladí lidé jsou na každém trhu práce znevýhodnění v tom, že nemají potřebnou praxi. Ve Španělsku firmy obecně omezily najímání pracovníků a preferují především smlouvy na dobu určitou. Velkým minusem španělských studentů je i to, že svá studia ukončí předčasně. 30 % z nich opustí vzdělávací systém před ukončením střední školy.

Vidíme, že tato kategorie vykazovala růst nezaměstnanosti po celou dobu vyšší nezaměstnanost než byl celkový průměr, ale až do roku 2006 klesala. Nejnižší míra byla právě v roce 2006 a to 17,9 %. Od té doby nezaměstnanost pouze roste. K velkému skoku došlo mezi roky 2008 a 2009, podobně jako bylo popsáno u předcházejícího obrázku. V roce 2013 dosahovala nezaměstnanost mezi mladými lidmi úrovně 55,7 %, tady více jak polovina mladých lidí byla bez práce. O generaci dnešních mladých Španělů se hovoří jako o ztv. ztracené generaci (*generación perdida*). [42] Přitom zaměstnanost, resp. nezaměstnanost mladých lidí ovlivňuje to, kdy se rozhodnou založit vlastní rodinu a vychovávat pro stát budoucí daňové poplatníky, kdy si pořídí vlastní bydlení.

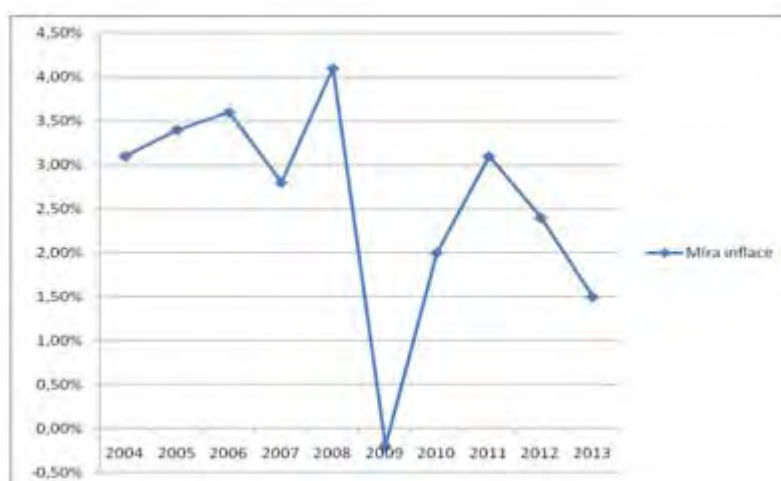

Obrázek 9 : Vývoj nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2004–2013 (kat. 15–24 let)

Zdroj: zpracováno podle [78]

Dochází k opačnému trendu než v předkrizovém období, k odlivu pracovníků ze Španělska. Imigranti mířili dříve ve velké míře do stavebního sektoru a sektoru služeb, jednalo se o zaměstnance s nižší kvalifikací. Naproti tomu mladí Španělé, kteří zemi teď opouštějí jsou ve většině případů absolventi vysokých škol. Řada Španělů odešla pracovat např. do Chile, kde jim vstup na trh práce velice usnadňuje společný jazyk. Jedná se především o stavební inženýry nebo odborníky z oblasti IT. [35] Velkým lákadlem se stal i německý pracovní trh. Španělé se začali učit německy, existuje řada internetových stránek s inzeráty pro práci v Německu. I tomto případě jsou poptávány především odborné technické profese, případně zaměstnanci pro oblast clientského servisu.

Vývoj dalšího ukazatele, inflace, popisuje obrázek č. 10.

Obrázek 10: Vývoj inflace ve Španělsku období 2004–2013

Zdroj: zpracováno podle [72]

K propadu opět dochází v krizovém roce 2007. Nejvyšší propad je ale vidět v roce 2009, kdy byla inflace záporná. Do roku 2011 inflace opět rostla a poté začala opět klesat, do záporných hodnot se meziročně zatím znovu nedostala.

4.2 DOPAD FINANČNÍ KRIZE NA ŠPANĚLSKO

Dopad finanční krize na Španělsko bude popsán na bankovním sektoru, sektoru stavebnictví a oblasti veřejných financí.

4.2.1 Bankovní sektor

Španělsko nemělo zpočátku masivní problém s rizikovými hypotékami, jako tomu bylo v USA, ale země byla závislá na zahraničním kapitálu. V souvislosti s krizí se začala po světě šířit panika a banky omezily poskytování úvěrů. ECB začala navyšovat úrokové sazby. Tím španělským bankám vyschly levné zahraniční zdroje a banky se potýkaly s krizí likvidity. Vývoj úrokové sazby ECB je vidět na obrázku č. 4. V prosinci roku 2005 byla vyhlášena sazba 2,25%, do roku 2007 tato sazba vzrostla až na úroveň 4,25 %. Od roku 2008 sazba klesá. Za účelem znovu rozhybání trhů se sazba ECB dostala dne 13.11.2013 na historické minimum 0,25 %.

V předkrizovém období výrazně narostl dluh domácností. V roce 2001 činil jejich dluh 50% HDP, v roce 2008 to už bylo více než 80 %. U nefinančních firem došlo k nárůstu 82 % na více než 130 % HDP. Velká část z těchto vypůjčených peněz směřovala do stavebnictví, developerských projektů a hypoték. [58]

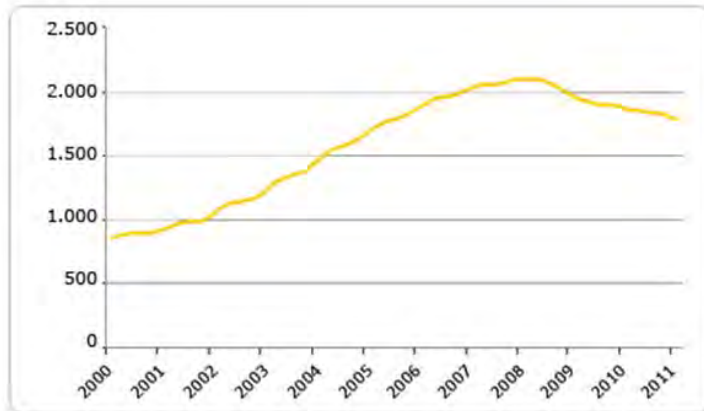
Výhodou Španělska bylo, že finanční instituce musely na základě rozhodnutí Španělské centrální banky vytvářet mimořádné rezervy už v předkrizovém období. Země tak měla vytvořený finanční polštář pro případ krize. Španělské banky Santander a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) v době ekonomického zázraku úspěšně expandovaly na zahraniční trhy a v době krize se staly pro bankovní trh oporou. [3, str. 308] I španělské španělské banky se ale nakonec potýkaly s rizikovými úvěry. První vážné problémy se objevily u cajas. Těchto spořitelních družstev bylo po celém Španělsku původně 45, byly pod velkým vlivem regionálních politiků a silně se podílely na realitním boomu předchozích let. V roce 2011 zesílil tlak vlády na jejich slučování (první slučování začala už před rokem 2011). Jen cajas držely na začátku roku 93 miliard eur rizikových úvěrů do nemovitostí a pozemků. [57] Vláda byla nucena spořitelny finančně podpořit a navýšila jejich kapitál už v roce 2008. Problémy v bance Bankia donutily zemi požádat o půjčku EU. Banka nebyla

schopná vypořádat se se ztrátami z úvěrů. Španělsko požádalo o pomoc v červnu 2012 a v září 2012. Rozhodnutí vlády se nesečkala s podporou široké veřejnosti.[1, str. 189] Celkem si Španělsko vypůjčilo na záchranu bank 41,4 miliardy eur (původně mu bylo nabízeno až 100 miliard eur). [54]

4.2.2 Stavební sektor

Po vypuknutí krize, začaly být banky více obezřetné při poskytování úvěrů a ani ony samy se nemohly už tak snadno dostat k levným úvěrům ze zahraničí. Přišla jistá averze k životu na dluh. Stoupala nezaměstnanost. V důsledku všech těchto faktorů klesla poptávka po nemovitostech, došlo k propadu cen a klesnul i počet nově vystavěných bytů a domů.

Propad cen nemovitostí mezi roky 2000 a 2011 ilustruje obrázek č. 11, ceny jsou uváděny v eurech za m² a upraveny vzhledem k cenám v roce 1995. Až do roku 2008 ceny nemovitostí stoupaly. V roce 2009 začaly klesat a v roce 2011 se vrátily na úroveň roku 2005. Mezi roky 2002 a 2007 stouply ceny dvojnásobně. Vidíme, že trh nemovitostí zareagoval na krizi až v roce 2008, i když např. nezaměstnanost začala stoupat už v roce 2007 a HDP poklesl také už v roce 2007. Cena nemovitostí klesala i v roce 2013, ceny se snížily o 27,55 % v porovnání s rokem 2007.

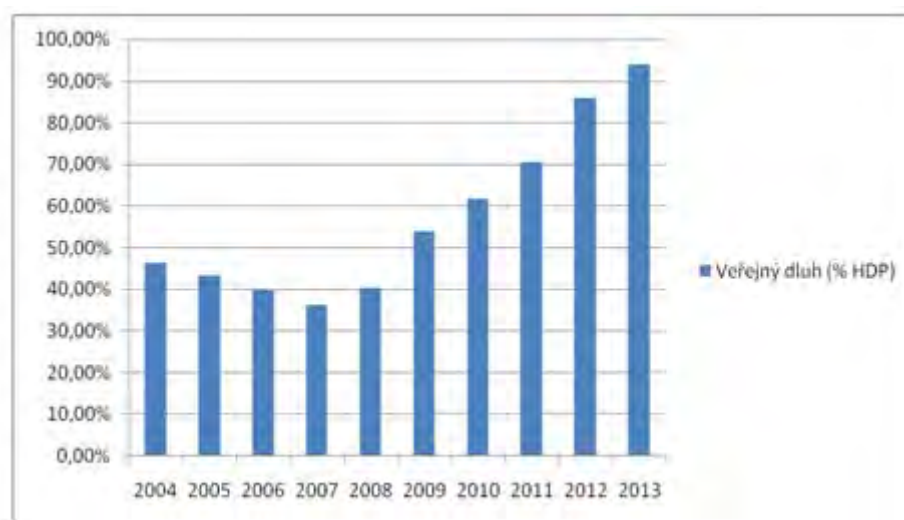
Obrázek 11: Vývoj cen nemovitostí v období 2000–2011 (cena v eurech za m²)

Zdroj: převzato z [67]

4.2.3 Sektor veřejných financí

Jedním z důsledků krize je i nárůst zadlužení sektoru veřejných financí. V době krize stoupá nezaměstnanost. Zužuje se základna ekonomicky aktivních, která odvádí daň z příjmu a lidé méně utrácí, klesají tedy příjmy z DPH. Stejně klesají daně odváděné ze zisku podniků. Na druhé straně rostou výdaje státu, který vyplácí podpory v nezaměstnanosti a ostatní sociální dávky.

Jak vidíme na obrázku č. 12, veřejný dluh až do roku 2007 klesal. V roce 2007 představoval 36,3 % HDP. Poté došlo k nárůstu, ale i tak země až do roku 2009 splňovala Maastrichtská kritéria a dluh držela pod úrovní 60 % HDP. K překročení této hranice došlo v roce 2010. V roce 2013 překročil dluh 90 % HDP a je tedy pravděpodobné, že v roce 2014 bude tvořit více jak 100 % HDP.

Obrázek 12: Veřejný dluh Španělska v období 2004–2013 (% HDP)

Zdroj: zpracováno podle [63]

Dalším problémem, který se v době krize přidává, je, že daná země se stává pro své věřitele rizikovější a půjčuje si peníze na vyšší úrok, tím dochází k dalšímu nárůstu při obhospodařování státního dluhu. Španělské desetileté dluhopisy se dne 14.6.2012 (po tom, co byl oznámen záměr požádat o půjčku na záchranu španělských bank) prodávaly s výnosem 6,998 %. Za kritickou hranici je přitom pokládáno úročení 7 %. [37]

4.2.4 Srovnání krize z let 1992–1993 a krize z roku 2007

Krize z let 1992-1993 vykazuje řadu podobných rysů jako krize, která začala v roce 2007.

Na počátku stál společný měnový trh. V roce 1992 ještě neexistovala jednotná měna, ale měnové kurzy jednotlivých zemí EMS byly pevně provázány. V roce 1999 se začalo používat pro bezhotovostní operace euro, kterým se pak začalo v roce 2002 i platit. Země tak ztratila možnost určovat úrokové míry nebo množství peněz v oběhu, tyto úkoly převzala v eurozóně ECB. Došlo k provázání ekonomik, které se nacházely v různých fázích hospodářského cyklu a měly za sebou odlišný vývoj, Španělsko např. dlouhodobě vykazovalo vyšší inflaci.

Oběma krizím předcházela období ekonomického růstu. Nejprve Španělsko rostlo díky vstupu do EHS v roce 1986. Těžilo ze společného trhu a dotací. V druhém období začalo těžit

ze společné měny, čerpalo dotace z evropských fondů a navíc těžilo z roustoucí poptávky soukromého sektoru.

Dalším společným rysem je přílišný rozvoj stavebního průmyslu. Ten nabýval na důležitosti především po roce 2000. Rozdíl mezi jednolivými obdobími je v tom, že do roku 1992 byl tento sektor hnán především veřejnými zakázkami, po té začala růst poptávka soukromého sektoru.

V průběhu obou krizí narůstal schodek zahraniční platební bilance.

Odlíšné jsou následky obou krizí. Důsledky krize z roku 2007 jsou mnohem závažnější. HDP vykazuje od roku 2009 meziroční poklesy, byla zaznamenána deflace. Došlo k masivnímu nárůstu nezaměstnanosti.

Krize v roce 1992-1993 postihla země EMU, krize z roku 2007 je naproti tomu globální a má celosvětový dopad. Od roku 1994 těžilo Španělsko z politických reforem a potom z fungování společné evropské měny a dotací z evropských fondů. Po roce 2007 ale nemůže země s žádným podobným podpůrným efektem počítat. Španělské vlády se snažily reformovat trh práce a tím nastartovat ekonomiku. Je zřejmé, že se jim to zatím nedaří, ekonomika se nadále propadá. [48]

Krize v roce 2007 je silně spojená se stavebním sektorem a následným splasknutím bubliny na trhu s nemovitostmi. Dlouhá léta Španělé věřili, že ceny nemovitostí budou pouze růst. V roce 2007 přišlo kruté vystřízlivění, ceny začaly klesat.

4.3 Vliv finanční krize na podnikatelský sektor

Vývoj makroekonomických ukazatelů v předkrizovém období a v období krize byl popsán v předchozí části práce. Firmám v době krize klesly zisky, musely sáhnout k propuštění zaměstnanců a některé ukončili svou činnost.

V době krize jsou nejvíce zranitelné především malé a střední podniky (podniky s 0–250 zaměstnanci):

- jedná se o malé firmy, které už často nemohou více zredukovat počet zaměstnanců
- jejich aktivity jsou méně diverzifikované než aktivity velkých firem
- disponují menším kapitálem než velké firmy
- mají omezené možnosti, pokud chtějí kapitál navyšovat

- přenášejí se na ně problémy velkých firem (často jsou subdodavateli velkých firem)

Tyto firmy ve Španělsku v roce 2012 zaměstnávaly 62,9 % pracujících. Nejvyšší podíl v této kategorii připadá na mikropodniky s 0–9 zaměstnanci - 30,2 %. Mezi roky 2011 a 2012 malé a střední podniky 5,47 % zaměstnanců propustily, celkem 404 tis. osob. [53]

Celkový počet firem vedených v obchodním rejstříku v období 1999–2013 vidíme v tabulce č. 6 (jedná se o akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, komanditní společnosti, podnikající fyzické osoby), firmy jsou rozdělené podle počtu zaměstnanců. Rok 1999 byl v tabulce ponechán pro porovnání dlouhodobého vývoje. Počet firem rostl až do roku 2007, kdy bylo registrováno 3 047 303 firem, což je nárůst o 30 % oproti roku 1999. Od roku 2007 počet firem klesá, tento fakt je třeba přičíst i tomu, že některé firmy se sloučily, ale především tomu, že firmy krachují. Pokud sledujeme vývoj v období 2007–2013, nejvíce klesl počet firem s 10–99 zaměstnanci, ve všech třech sledovaných kategoriích se jednalo o propad více jak 30 %. Klesající trend nadále pokračuje.

Tabulka 6: Počet firem vedených ve španělském obchodním rejstříku v období 1999–2013

	1999	2006	2007	2009	2011	2013
Celkem firem	2 340 710	2 901 323	3 047 303	3 044 132	2 934 085	2 841 344
Bez zam.	1 315 345	1 495 921	1 571 288	1 601 521	1 624 569	1 521 274
1–2 zam.	590 636	796 648	845 730	838 523	765 536	836 210
3–5 zam.	210 978	294 739	306 200	299 857	281 338	251 122
6–9 zam.	91 881	139 840	143 301	137 160	124 539	112 725
10–19 zam.	72 613	96 606	100 003	93 233	76 994	66 931
20–49 zam.	41 519	53 411	55 291	50 122	40 719	34 500
50–99 zam.	10 090	13 071	13 683	12 797	10 986	9 528
100–199 zam.	4 292	6 353	6 699	6 500	5 372	4 968
200–499 zam.	2 418	3 341	3 618	2 995	2 705	2 817
500–999 zam.	586	828	895	844	756	713
1 000–4 999 zam.	298	492	518	498	496	477
více jak 5 000 zam.	54	73	77	82	75	79

Zdroj: zpracováno podle [65]

Španělská vláda přišla v posledních letech s celou řadou reforem, kterými se snažila omezit dopady krize na podnikatelský sektor a na trh práce. V následující části bude popsán tzv. Plán E a reformy trhu práce z roku 2010 a 2012, které byly v pokrizovém období nejzásadnější. Dále budou popsány aktuální změny systému povinného pojištění, které mají přímý dopad na zaměstnavatele i zaměstnance, a změny v daňové oblasti.

4.3.1 Plan E

Španělská socialistická vláda dlouho popírala, že by ve Španělsku krize existovala, i když už během roku 2007 se začaly objevovat problémy na trhu s realitami. Před blížícími se volbami vládní socialistická strana PSOE ještě v roce 2007 prosadila některá populistická opatření, např. jednorázový příspěvek 2 500 eur na každé narozené nebo adoptované dítě (*cheque bebé*). Pro svobodné matky činil příspěvek dokonce 3 500 eur. Jen v roce 2008 vyplatila vláda příspěvky v celkové výši 1,23 miliardy eur. [44]

V roce 2009 už přišla vláda s programem na podporu ekonomiky, tzv. Plánem E – Plán na podporu ekonomiky a zaměstnanosti (El Plan Español para el Estímulo de la Economía y el Empleo). Ekonomika byla v duchu keynesiánského přístupu stimulována finančními injekcemi v celkové výši 50 miliard eur, což odpovídá 2 % španělského HDP. [23]

Plán se E zaměřoval na:

- Podporu výzkumu a konkurenceschopnosti (490 miliónů eur)
- Podporu automobilového průmyslu (800 milionů eur)
- Investice do sektoru životního prostředí (575 miliónů eur)
- Výstavbu a opravy veřejných budov (380 miliónů eur)
- Opravy obecních domů a veřejných prostranství (110 miliónů eur)
- Investice do dopravní infrastruktury (140 miliónů eur)
- Podporu sociálního cestovního ruchu (430 miliónů eur)
- Úpravu vojenských prostor (75 miliónů eur)

Byly poskytnuty dotace malým a středním podnikům, podniky získaly zároveň daňové úlevy. Byl zřízen Fond pro restrukturalizaci problémových bank, FROB (Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria). Vláda nabídla speciální půjčky rodinám, které měly problémy se splácením hypotéky. [33]

V roce 2010 byl představen tzv. Plan E 2, ale ani tento plán nebyl schopen zastavit propad španělské ekonomiky a naopak ještě více prohloubil schodek státního rozpočtu. V roce 2010 a 2012 byly představeny významné reformy na trhu práce, které budou shrnuty v následující části.

4.3.2 Změny na trhu práce

Tato kapitola bude popsána na základě zákonů 35/2010 a 02/2012. [50][51]

Španělský trh práce je v porovnání s jinými evropskými státy velice neflexibilní. Tento fakt se projevil i v pokrizovém období a ještě více krizi prohloubil. Náklady na rušení pracovního místa jsou ve Španělsku velice vysoké, z toho důvodu dávají zaměstnavatelé přednost smlouvám na dobu určitou, případně se obávají nové pracovníky vůbec najímat. Velký vliv na pracovní trh mají odbory, platy jsou určovány kolektivními smlouvami.

Podíl smluv na dobu určitou rostl od roku 1984. Nezaměstnanost v té době přesáhla hranici 20 %. U moci byla levicová strana PSOE v čele s Felipem Gonzálezem. Vláda chtěla snížit nezaměstnanost jakoukoliv cestou a vydala se cestou podpory právě smluv na dobu určitou. Nezaměstnanost začala opravdu klesat, ale počet těchto smluv neustále narůstal a i v dnešní době tvoří významné procento.

Působnost těchto smluv změnila reforma z roku 2010 provedená levicovou vládou PSOE, pod vedením José Luise Rodríguez Zapatera. Smlouvy o dílo mohly být dříve prodlužovány bez časového omezení, reforma z roku 2010 omezila jejich prodloužení na max. 36 měsíců. U ostatních krátkodobých smluv byl tento limit 24 měsíců. Limit byl později zrušen z důvodu stále stoupající nezaměstnanosti.

Došlo k navýšení odstupného pro smlouvy na dobu určitou. V případě že byla smlouva uzavřena do roku 2011 je zaměstnanci vyplaceno 8 dní platu jako odstupné za každý odpracovaný rok, pro smlouvy z roku 2013 je to 9 dní, pro smlouvy z roku 2014 se jedná o 10 dní a pro smlouvy z roku 2015 to bude 11 dní. Tím došlo k částečnému zmenšení rozdílu v nákladovosti smluv na dobu neurčitou a na dobu určitou.

Reforma z roku 2012 provedená pravicovou vládou Mariana Rajoye ze strany PP (Partido Popular – Lidová strana) znovu zavedla strop na prodlužování smluv na dobu určitou. Po uplynutí 24 měsíců musí být smlouva převedena na smlouvu na dobu neurčitou.

Podíl smluv na dobu určitou na celkém počtu pracovních smluv ukazuje tabulka č. 7. Počet těchto smluv rostl až do roku 2006, tedy i v době konjunktury. Nejvíce byly smlouvy na dobu určitou uzavírány v sektoru zemědělství a stavebnictví.

Tabulka 7: Podíl smluv na dobu určitou na celkém počtu smluv v období 2002–2012

	2002	2004	2006	2008	2010	2012
smlouvy na dobu určitou	31,00%	32,50%	34,00%	29,30%	24,90%	23,60%

Zdroj: zpracováno podle [62]

Smlouvy na dobu určitou nejvíce odpovídají požadavkům flexibilního trhu práce a pro podnikatele jsou výhodou. Na druhou stranu ale firmy do zaměstnanců s tímto typem úvazku tolik neinvestují a nezajišťují jim další vzdělávání, firma si tyto zaměstnance nevychovává.

Stát by měl obecně vytvářet podmínky pro to, aby firmy přijímaly pracovníky na dobu neurčitou.

Obě reformy změnila výpočet odstupného u smluv na dobu neurčitou. Po reformě z roku 2012 je výpočet následující:

- Neoprávněná výpověď – 33 dní platu za každý odpracovaný rok, nejvýše však 24 měsíčních platů

V tomto výpočtu došlo k velké změně oproti předchozímu období. Odstupné bývalo dříve 45 dní, se stropem 42 platů (tento výpočet nicméně zůstal v platnosti pro smlouvy uzavřené před touto reformou).

- Oprávněná výpověď (ekonomické důvody na straně zaměstnavatele) – 20 dní platu za každý odpracovaný rok, nejvýše však 12 měsíčních platů.

U tohoto typu odstupného se zjednodušilo prokazování objektivních příčin ze strany zaměstnavatele.

I přes tyto změny zůstávají náklady na rušení pracovního místa velmi vysoké a zaměstnavatele odrazují od tvorby nových pracovních míst. V ČR vyplácí zaměstnavatel při rušení pracovního místa z organizačních důvodů trojnásobek průměrného ročního výdělku, pokud zaměstnanec odpracoval ve firmě tři a více let.

Dalším nešvarem, který trápí španělský pracovní trh je síla odborů a kolektivního vyjednávání. Odbory představují v každé ekonomice překážku v efektivním fungování trhu. I přesto, že se firmám ekonomicky nedaří, mohou odbory tlačit na navyšování mezd. Kolektivní smlouvy ve Španělsku se liší podle odvětví a podle provincií, případně mají firmy vlastní kolektivní smlouvu (aplikovatelnou pro všechny zaměstnance v zemi). Firemní kolektivní smlouvy musely ale pokaždé respektovat smlouvy daného odvětví, firma nemohla např. stanovit nižší mzdy. V tomto ohledu došlo k významným změnám a reforma z roku 2012 už firmám umožnila se z tohoto područí jednoduše vyvázat.

Podle průzkumu ECB jsou mzdy ve Španělsku u 54,5 % smluv navyšovány podle inflace. U 16,2 % případů jsou dokonce navyšovány na začátku roku podle očekávané inflace. [26] Pokud je výsledná inflace vyšší než byl původní odhad, plat se dorovnává rok zpětně, doplácí se daný rozdíl. Pokud je reálná inflace nižší, plat se neupravuje a v platnosti zůstávají mzdové tarify vyhlášené na začátku roku. V případě recese, kdy inflace klesá a prvotní odhad tento trend neodhadne, reálný příjem zaměstnanců stoupá, zatímco zisky firmy mohou klesat.

Prováděné změny se setkaly s velkým odporem veřejnosti a od roku 2010 proběhly ve Španělsku tři generální stávky. Reformy nejsou podporovány ani mladými lidmi, kterým by měly pomoci ke vstupu na pracovní trh. Podle týdeníku Euro: „Vysoká nezaměstnanost mladých lidí totiž – navzdory očekávání – vede k jejich nízké podpoře liberalizace pracovního trhu. Snadnější propuštění zaměstnanců na stálý úvazek a nižší odstupné by sice měly zvýšit pružnost pracovního trhu a tím přispět k růstu zaměstnanosti, jenže mladí bez práce řeší svoji situaci tím, že bydlí u rodičů. Přijdou-li o práci i rodiče, pádu na dno už nemá co bránit, ani solidarita uvnitř rodiny.“ [56]

4.3.3 Mzdové náklady

Ve Španělsku je stanoven minimální a maximální vyměřovací základ pro odvod povinného pojištění za zaměstnance (zahrnuje odvod sociálního pojištění, příspěvek na politiku zaměstnanosti, příspěvek na vzdělávání pracovníků). Jak rostl maximální vyměřovací základ v posledních letech, ukazuje tabulka č. 8. V roce 2013 a 2014 došlo k výraznému nárůstu maximálního vyměřovacího základu. Základ byl v obou letech navýšen o pět procent. K podobně výraznému nárůstu v předchozích letech nikdy nedošlo. V roce 2010 a 2012 se jednalo o meziroční změnu jedno procento.

Z tohoto základu odvádí firma celkem 29,9 % a zaměstnanec 6,35 %, tyto sazby jsou stabilní již několik let (jedná se o sazby pro pracovníky zaměstnané na dobu neurčitou). Pokud bychom uvázili případ firmy s nadstandartními platovými podmínkami, kde měsíční plat zaměstnance činí např. 4 000 eur, pak firma za tohoto zaměstnance odvede v roce 2014 na povinném pojištění 1.075,5 eur měsíčně. V roce 2012 to přitom bylo o 100 eur méně, 975,5 eur (řada firem v roce 2013 a 2012 nenavýšovala platy, uvažujeme tedy, že měsíční plat zůstává stejný).

V roce 2012 byla zrušeny některé bonusy, které firma mohla uplatňovat při platbě povinného pojištění. Pokud např. zaměstnala matku po návratu z mateřské dovolené, činila sleva na povinném pojištění (placeného firmou) 100 eur měsíčně po dobu čtyř let. Bonus byl zaveden v roce 2006 na podporu zaměstnanosti žen. Dále byl v roce 2012 zrušen bonus, který uplatňovaly firmy provádějící podnikový výzkum. Sleva byla ve výši 40 % z povinného pojištění, jednalo se tedy o významnou úlevu pro podniky. Bonus byl zaveden v roce 2006 a byl součástí Plánu na podporu vědeckého a technického výzkumu a inovace.

V tabulce dále vidíme i změny minimální měsíční mzdy (zahrnuje i poměrnou část ze 13. a 14. platu). Mezi roky 2011–2012 a 2013–2014 zůstala minimální měsíční mzda stejná, což je

na jedné straně příznivé pro podnikatele, na druhé straně nepříznivé pro zaměstnance, kteří minimální mzdu pobírají. Minimální mzda pro rok 2014 činila 753 eur.

Minimální vyměřovací základ pro povinné pojištění je odlišný od minimální mzdy a odvíjí se od pracovního zařazení. Pohybuje se mezi 1 051,10 a 753 eur (v tomto případě se jedná o stejnou částku jako je minimální mzda). Podobně jako minimální mzda, tento základ se mezi roky 2011-2012 a 2013-2014 nezměnil a nezvýšili se tedy náklady pro zaměstnavatele.

Pro srovnání je v tabulce uvedena i průměrná měsíční mzda. Vidíme výrazný nárůst mezi roky 2005 a 2006, tedy v předkrizovém období. Ještě větší nárůst je překvapivě vidět v roce 2008, tedy už v období krize, kdy se průměrný plat meziročně navýšil o 7,32 %. Tento fakt byl pravděpodobně způsoben optimistickým očekáváním z předchozích let a silou kolektivního vyjednávání. Naproti tomu v roce 2011 vzrostl průměrný plat minimálně (údaje pro rok 2012 a 2013 nejsou na stránkách Španělského statistického úřadu zatím k dispozici).

Tabulka 8: Změny vybraných mzdových ukazatelů ve Španělsku v období 2004–2014

rok	maximální základ	procentuální změna	minimální plat	procentuální změna	průměrný plat	procentuální změna
2004	2 731,50	/	573,00	/	1 525,84	/
2005	2 813,40	3,00	599,00	4,54	1 556,41	2,00
2006	2 897,70	3,00	631,00	5,34	1 640,07	5,38
2007	2 996,10	3,40	666,00	5,55	1 699,20	3,60
2008	3 074,10	2,60	700,00	5,11	1 823,62	7,32
2009	3 166,20	3,00	728,00	4,00	1 875,96	2,87
2010	3 198,00	1,00	739,00	1,51	1 899,18	1,24
2011	3 230,10	1,00	748,00	1,22	1 908,28	0,48
2012	3 262,50	1,00	748,00	0,00	/	/
2013	3 425,70	5,00	753,00	0,67	/	/
2014	3 597,00	5,00	753,00	0,00	/	/

Zdroj: zpracováno podle [49], [75] a [77]

Pokud porovnáme odvody na pojištění s ČR, tak strop pro odvod je v ČR vyšší, určuje se jako 48násobek průměrné měsíční mzdy (v případě sociálního pojištění). Při stejném výpočtu by strop pro odvody ve Španělsku činil pro rok 2011 7 633 eur. Český zaměstnavatel odvede za zaměstnance v rámci povinného pojištění 34 %, zaměstnanec odvede 11 %. Španělské odvody jsou tedy stále nižší, jak procentuálně, tak vzhledem k maximálnímu vyměřovacímu základu.

4.3.4 Změny v daňové oblasti

Sazby DPH se ve Španělsku držely od roku 1995 na úrovni 4 %, resp. 7 % a 16 %. V rámci protikrizových opatření byly v roce 2010 navýšeny na 8 %, resp. 18 % (dolní sazba zůstala zachována). Toto zvýšení daní přineslo státní pokladně celkem 6,5 miliardy eur. [29]

Od roku 2013 došlo k dalšímu navýšení na 10 %, resp. 21 %, ačkoliv vláda Mariana Rajoye před volbami i po volbách slibovala, že k nárůstu DPH nedojde. K navýšení sazby bylo Španělsko částečně dotlačeno EU. Zvýšení sazby mělo přinést zemi dodatečné příjmy ve výši 8 miliard eur. [30] Do nejvyšší sazby se od roku 2013 přesunuly např. vstupenky do divadla, kina a na koncerty, dále kadeřnické služby. Proti navyšování DPH u kadeřnických služeb kadeřníci protestovali. [43] Nejnižší 4 % sazba se aplikuje v případě základních potravin, léků, knih a periodik.

Pro srovnání – sazba DPH v ČR je v současnosti 15 %, resp. 21 %. Základní sazba je tedy u obou zemí shodná, nejnižší sazba se v ČR neuplatňuje.

Daň z příjmu právnických osob ve Španělsku činí v současnosti 30 % pro velké podniky a 25 % pro malé a střední podniky. Díky různým daňovým zvýhodněním jsou tyto sazby ale ve finále nižší. Expertní skupina navrhla na začátku roku 2014 vládě snížení sazby na 25 % a později na 20 %, do budoucna pak navrhla sjednocení sazby a zrušení dodatečných daňových zvýhodnění, aby byl systém výpočtu daní jednodušší a průhlednější. [52]

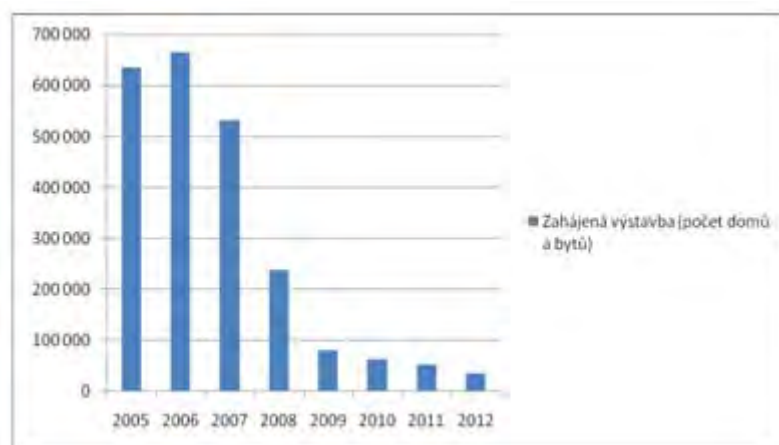
V ČR daň z příjmu právnických osob dlouho klesala, od roku 2010 je na úrovni 19 %.

V posledních letech došlo ve Španělsku i k navyšování daní z příjmu fyzických osob (u vybraných položek odvádějí tuto daň za své zaměstnance firmy). Daň je ve Španělsku progresivní. Navýšení se dotklo především vysokopříjmové skupiny zaměstnanců. Maximální výše odvodu stoupla v roce 2012 na 52 %. Navýšení daní bylo původně oznámeno jen pro období 2012 a 2013, ale kvůli pokračující recesi zůstalo v platnosti i pro rok 2014. [28] V současné době se diskutuje snížení sazby daně pro nízkopříjmové skupiny. Dále se objevily návrhy na zavedení rovné daně, resp. dvou pásem – 25 % pro roční příjem max. 60 tis eur, resp. 35 % pro vyšší příjmy. [34]

V ČR se platí rovná daň ve výši 15 % ze superhrubé mzdy a dále tzv. solidární daň ve výši 7 % z nadlimitního příjmu. Daně ve Španělsku jsou vyšší především pro vysokopříjmové zaměstnance.

4.3.5 Dopad finanční krize na sektor stavebnictví

Jak bylo zmíněno v předchozích částech práce, stavební sektor se stal motorem španělského ekonomického zázraku. Je tedy zřejmé, že dopad krize na stavební sektor je nejmarkantnější. V roce 2006 se začalo se stavbou téměř 665 tis bytů a domů, v roce 2012 to bylo necelých 35 tis. Jedná se téměř o dvacetinásobný propad během pouhých šesti let, tento propad byl mnohem strmější než předchozí růst. Celkový vývoj vidíme na obrázku č. 13. K nejvýraznějšímu poklesu výstavby došlo mezi roky 2007 a 2008.

Obrázek 13 : Zahájená výstavba ve Španělsku v období 2005-2012 (počet domů a bytů)

Zdroj: zpracováno podle [79]

Stavební sektor se dříve významně podílel na růstu HDP a přispěl ke snížení míry nezaměstnanosti. Práce ve stavebním sektoru přilákala do země velké množství imigrantů a odlákala dokonce i studenty ze studií, protože stavebnictví byla v té době doslova zlatým dolem. [3, str. 193] Ze všech nových pracovních míst vytvořených mezi roky 1996 a 2007 jich bylo 23 % vytvořeno právě ve stavebním sektoru. Do roku 2011 bylo ale 56 % z těchto pracovních míst zrušeno, jednalo se o více než 1,1 milionu míst.

Stavebnictví vytvořilo v polovině 90.let necelých 5 % HDP, v roce 2007 to bylo už 7,4 % výhradně v oblasti výstavby bytů a domů. Celý stavební sektor vytvořil 15,4 % HDP (jedná se o výstavbu bytů a domů, nebytových jednotek a o výstavbu na poli státních zakázek). Mezi roky 1996 a 2008 vytvořil sektor stavebnictví a nemovitostí 20 % z celkové z případné hodnoty. Pokud zahrneme i další navazující obory jednalo se o celých 35 % celkové případné hodnoty. [25]

Poptávka po nemovitostech způsobila růst bankovního sektoru. Banky poskytovaly hypotéky domácnostem a půjčovaly finanční prostředky developerům. Došlo k nárůstu zaměstnanosti v sektoru developerských společností a realitních kanceláří. V roce 2007 Pavel

Kohout psal: „Objem majetku, které mají španělské domácnosti ve formě nemovitostí, činil v roce 2004 celkem 521 miliard eur, což odpovídalo 509 % hrubého domácího produktu. Pro srovnání, americké domácnosti ve stejném roce vlastnily nemovitosti v celkové hodnotě „pouhých“ 159 % HDP. Španělský trh má tedy hluboký prostor, kam lze padat. [10, str. 19]

Ceny nemovitostí stoupaly v předkrizovém období do závratných výšin. Jak dlouhodobě upozorňuje Pavel Kohout, nemovitost je v rámci ekonomických statistik chápána jako investice, nikoliv jako spotřební statek a růst cen nemovitostí se tudíž nezohledňuje v celkové inflaci. Přitom v případě Španělska byly stoupající ceny nemovitostí signálem poněkud pokřiveného růstu hospodářství.

Poptávka po nemovitostech rostla v předkrizovém období z několika důvodů:

- Nízké úrokové sazby a možnost snadno získat hypotéku
- Vidina bezpečné investice – rodiny si pořizovaly i tzv. druhé bydlení (nejčastěji dům na pláži nebo v horách)
- Vlastní bydlení si začali pořizovat imigranti
- Do nemovitostí ve Španělsku investovali cizinci

K 1.11.2011 bylo ve Španělsku 25,2 milionu bytů a domů, proti roku 2001 jejich počet vzrostl téměř o 4,3 milionu. Celkem 3,44 milionu jednotek, tedy 13,7 % bylo neobydlených. Celkem 17,4 % jednotek bylo tzv. druhé bydlení. K nejvyššímu nárůstu nedošlo překvapivě v Madridu ani v Katalánsku, ale v oblastech Murcie, La Rioja, Castilla-La Mancha a Cantabria. V případě oblasti Murcie se jednalo o nárůst o 31,1 %. Naproti v oblasti Madridu byl nárůst pouze 16,8 % a v Katalánsku 16,6 %. Pokud budeme brát v úvahu pouze tzv. první bydlení, k největšímu nárůstu došlo na Kanárských a Baleárských ostrovech, v obou případech to bylo více jak 40 %. Nejvíce prázdných bytů a domů je v Galicii a dále v již zmíněných oblastech La Rioja, Murcie a Castilla-La Mancha. [21]

Sektor stavebního průmyslu musí do budoucna počítat s mnoha negativy. Na trhu je velký převis nabídky, stále stoupá nezměstnanost, investice do bydlení domácnosti odkládají. Počet obyvatel nestoupá tak rychle jako tomu bylo v předchozích letech díky imigraci, klesl tedy počet potencionálních kupců. Banky jsou při půjčování obezřetnější a půjčky na bydlení nejsou dostupné každému. Spotřebitelé hypotéku více zvažují. Řada Španělů přišla v pokrizovém období o práci a o investici do vlastního bydlení vůbec neuvažují. Mladí Španělé zůstávají často žít se svými rodiči a neplánují v brzké době založit rodinu. V oblasti

veřejného sektoru poklesly příjmy z evroských strukturálních fondů a klesly i investice státu do výstavby nových projektů.

Nadějí stavebního odvětví by do budoucna mohlo být to, že ceny bytů poklesly a byty jsou díky tomu dostupnější, časem tedy zřejmě dojde k navýšení poptávky a znovu rozhybání trhu. Po uklidnění krize začne stát znovu investovat do veřejných projektů.

4.3.6 Dopad finanční krize na sektor telekomunikací

Sektor telekomunikací byl zasažen na přelomu tisíciletí v souvislosti s bublinou na trhu akcií internetových firem (bublina dot.com). Obraty firem poté až do roku 2003 klesaly. V roce 2001 poklesly meziročně o 19,6 %, v dalším roce dokonce o 32,2 %. K oživení došlo v roce 2004, růst zpomalil v krizovém roce 2007. [31]

Krizí v roce 2007 nebyly telekomunikace v porovnání s ostatními obory tolik zasaženy. Naopak poptávka po těchto zaměstnancích stoupala, zatímco počet absolventů těchto oborů klesal. Deník El País v roce 2012 psal „Být inženýrem v oblasti informatiky nebo telekomunikací znamená v dnešní době být zaměstnaný.“ V roce 2012, kdy se země potýkala s nezaměstnaností 24 % byla nezaměstnanost v tomto oboru více jak třikrát nižší – 7,6 %. Počet studentů těchto oborů klesl od roku 2003 do roku 2012 o 40 % a očekával se další pokles. Uchazeči s praxí, zkušenostmi ze zahraničí a znalostí angličtiny byli na trhu nedostatkovým zbožím. Experti upozorňovali na to, že studijní plány zastarávají, školy nespolupracují s firmami z vnějšku a příliš se soustředí na výzkum. [45]

Nejdůležitější firmou v oboru je Telefónica (akciová společnost se státní účastí), která se výrazně podílí na celkové zaměstnanosti sektoru. Počet jejích zaměstnanců v období 2002–2012 ukazuje tabulka č. 9. Vidíme, že firma výrazně snižovala stav zaměstnanců v roce 2002 a v roce 2006. Poslední velké propouštění firma oznámila v roce 2011. Toto propouštění bylo velice diskutováno v médiích, jednak kvůli celkovému množství propuštěných zaměstnanců a dále kvůli vysokému odstupnému, které firma vyplácela. Jednalo se ve většině případů o tzv. dobrovolné odchody, i když tento termín není právnicky správný (pokud zaměstnanec sám firmě oznámí, že chce odejít, ztrácí oficiálně nárok na vyplacení odstupného). Firma oznámila, že v období 2011–2013 propustí celkem 6 830 zaměstnanců. Náklady na propuštění v roce 2012 odhladla na 2,614 milionu eur [27]. O hromadném propouštění informovala Telefónica jen několik dní po té, co oznámila zisk z předchozího roku (který neodpovídal plánovanému hromadnému propouštění) a také vysoké odměny pro vedení firmy. Rozvířila tak dále debatu, které provázela více případů hromadného

propouštění, totiž jestli španělské firmy nezneužívají krizi k tomu, aby propuštěli, i když firma nemá vážné finanční problémy.

Telefónica se výrazně podílí na celkové zaměstnanosti v oboru telekomunikací, v roce byl její podíl na trhu práce téměř 50 %. V roce 2012 to bylo 38 %. Firma generuje pracovní místa i v dalších podnicích v sektoru. Dalšími zaměstnavateli v oboru jsou operátoři Vodafone, Movistar, Orange a Ono. V roce 2012 zaměstnávaly celkově zhruba polovinu zaměstnanců v porovnání s Telefónicou.

Tabulka 9: Počet zaměstnanců firmy Telefónica v období 2002–2012

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet zam.	42 054	36 670	34 347	32 501	31 062	28 496	28 320	28 208	28 083	26 127	23 179

Zdroj: upraveno podle [22] a [64]

Obor telekomunikací je velice dynamický a perspektivní a upínají se k němu velké naděje. V sektoru zřejmě nebude docházet k dalšímu propouštění, naopak tento obor by mohl do budoucna růst.

ZÁVĚR

V práci byla popsána finanční krize ve Španělsku, její vliv na ekonomiku země a dopad na podnikatelský sektor.

V první kapitole byly popsány makroekonomické ukazatele popisující výkonnost ekonomiky. Druhá kapitola se zabývala typologií finančních krizí. Byly uvedeny příčiny finančních krizí a jejich dopad. Pozornost byla věnována změnám makroekonomických ukazatelů, v této souvislosti byly porovnány vybrané evropské ekonomiky, důraz byl kladen především na země PIGS. Bylo poukázáno na shody v ekonomickém vývoji těchto zemí.

Ve třetí kapitole byl popsán vývoj Španělska ve 20. století, především konec diktatury, vstup do EHS, následně EU a eurozóny. Bylo upozorněno na krizi z let 1992–1993 a byl popsán španělský ekonomický zázrak.

V poslední kapitole byl popsán vliv globální krize na ekonomiku Španělska a ukázán její dopad na podnikatelský sektor. Byla zmíněna konkrétní protikrizová opatření přijatá vládou. Byly popsány změny, kterými prošel sektor stavebnictví a telekomunikací. Došlo tedy k naplění cíle práce.

Španělsko prošlo v posledních 20 letech dvěma vážnými krizemi. První krizí byla v letech 1992–1993 měnová krize EHS. Problematickým se v té době ukázalo pevné provázání měn jednotlivých zemí EHS. Ekonomika vykázala pokles HDP a nárůst nezaměstnanosti. Následovalo období silného ekonomického růstu označované jako španělský ekonomický zázrak. Země těžila z evropských dotací a společného trhu. Rostl HDP, výrazně klesla nezaměstnanost. Do země v té době proudily za prací davy imigrantů, v roce 2008 představovali téměř 10 % celkové populace Španělska. Po celou dobu byl hospodářský růst tažen především stavebním průmyslem. Hypotéky se díky nízkým úrokovým sazbám staly dostupnějšími a Španělé si začali plnit sen o vlastním bydlení. Investice do nemovitostí byla vnímána jako velice bezpečná, vedle rezidenčních bytů a domů se pořizovalo i víkendové bydlení. Poptávka po bydlení rostla i díky imigrantům. Tento vývoj měl za následek výrazný růst cen nemovitostí a následně přispěl ke vzniku krize.

Španělsko patří v rámci Evropy k ekonomikám nejvíce postižených finanční krizí. Podobně jako v USA nebo Irsku tu došlo ke splasknutí bubliny na trhu s nemovitostmi. Země musela v roce 2012 požádat o pomoc z evropského záchranného fondu, aby podpořila svůj bankovní sektor. S krizí likvidity se potýkala především regionální spořitelní družstva *cajas*. Vlášta zestátnila banku Bankia. Stejně jako při krizi v roce 1992-1993 došlo k poklesu HDP a

k nárůstu nezaměstnanosti. Propad ekonomiky byl v tomto období ale mnohem hlubší a nadále pokračuje. Nezaměstnanost v roce 2012 překročila hranici 25 % a stále se ji nedaří snižovat, alarmující je především nezaměstnanost mezi mladými lidmi. Narůstá veřejný dluh.

V roce 2009 přišla vláda s protikrizovým programem. Formou veřejných zakázek podpořila např. sektor stavebnictví, automobilový průmysl nebo oblast infrastruktury. Další pomoc směřovala na podporu výzkumu a podporu malých a středních podniků. Celkově se jednalo o 50 miliard eur, tedy 2 % španělského HDP. Ani tyto injekce krizi nezastavily a naopak dále prohloubily schodek veřejných financí.

Španělsko přistoupilo k významným změnám na trhu práce. Nejdůležitější byly reformy z roku 2010 a 2012. Španělský pracovní trh je velice neflexibilní a obě reformy se ho pokoušely rozhybat. Významnou změnou bylo snížení odstupného, které musí zaměstnavatel vyplácet při rušení pracovního místa. Soudě podle stoupající nezaměstnanosti se ale vládě stále nedaří trh dostatečně reformovat a zaměstnavatelé se obávají přijímat nové pracovníky. Výrazné procento smluv je uzavíráno pouze na dobu určitou.

Vláda navýšila od roku 2013 sazby DPH, došlo k navýšení daně z příjmu fyzických osob a zvýšení odvodů povinného pojištění.

Stavební průmysl byl hnacím motorem ekonomiky a po splasknutí bubliny na trhu s nemovitostmi byl nejvíce zasaženým sektorem. Sektoru telekomunikací se dotkla krize na přelomu milénia, kdy došlo ke splasknutí bubliny na akciovém trhu a výrazně poklesly ceny akcií internetových firem (dot.com bublina). V době globální krize došlo k hromadnému propouštění především ve firmě Telefónica.

Pracovníci z oboru telekomunikací jsou vysoce kvalifikovaní, lépe se na trhu práce adaptují a snáze najdou nové zaměstnání. Zaměstnanci ze stavebnictví mají často minimální kvalifikaci, je mezi nimi velký počet imigrantů, kteří přišli do Španělska v období stavebního boomu. Hledání nového zaměstnání je pro ně výrazně složitější. Sektor telekomunikací může v budoucnu těžit z vývoje trhu, jedná se o velice dynamický obor. Oproti tomu sektor stavebnictví zažil opravdu velký propad, na trhu je stále velký počet neprodaných bytů a domů, ke konci roku 2011 se jednalo o 3,4 milionu jednotek. V blízké době odvětví pravděpodobně nemůže očekávat výrazné oživení. Nadějí do budoucna mohou být státní investice, které vláda momentálně odsouvá, a znovuoživení poptávky po rezidenčním bydlení.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ABADÍA, Leopoldo. *El economista esperanzado. Manual de urgencia para salir de la crisis*. 1. vyd. Barcelona: Espasa Libros, 2012, 190 str. ISBN 978-84-670-0930-9.
- [2] ČERNOHORSKÝ, Jan a Petr TEPLÝ. *Základy financí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3.
- [3] DÍEZ, José Carlos. *Hay vida después de la crisis*. 1. vyd. Barcelona: PLAZA & JANES EDITORES, 2013, 334 str. ISBN 978-84-01-34674-3.
- [4] DVOŘÁK, Pavel: *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
- [5] HAMERNÍKOVÁ, Bojka a KUBÁTOVÁ Květa. *Veřejné finance*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 328 s. ISBN 80-86432-88-2.
- [6] HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. 424 s. ISBN 978-80-7179-861-3.
- [7] HOLMAN, Robert. *Tři roky od měnové krize: sborník textů*. 1.vyd. Editor Marek Loužek. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2000, 87 s. Ekonomika, právo, politika, č. 5/2000. s. 43–48. ISBN 80-902-7953-8.
- [8] JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. 1.vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.
- [9] KISLINGEROVÁ, Eva. *Podnik v časech krize: Jak se dostat do potíží a jak se dostat z potíží: zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 206 s. ISBN 978-80-247-3136-0.
- [10] KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011, 328 s. ISBN 978-80-247-4019-5.
- [11] KRUGMAN, Paul. *Návrat ekonomické krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, 168 s. ISBN 978-80-7021-984-3.
- [12] KRUGMAN, Paul. *Skoncovat s krizí*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2012, 193 s. ISBN 978-80-7429-294-1.
- [13] KUBÁTOVÁ, Květa (editor). *Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 159 s. ISBN 978-80-7357-609-7.

- [14] MUSÍLEK, Petr. *Podstata a příčiny finančních krizí*. In Acta oeconomica Pragensia: Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2003, roč. 11, č. 1. s. 13-36. ISSN 0572-3043.
- [15] PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 3. vyd. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 80-86175-58-4.
- [16] SINGER, Miroslav. *Inflace: krátkodobý výkyv, nebo střednědobá hrozba? : sborník textů*. 1. vyd. Editor Marek Loužek. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008, 111 s. Ekonomika, právo, politika, č. 69/2008. s. 29 – 34. ISBN 978-80-86547-04-6.
- [17] SIRŮČEK, Pavel a kol. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*. 1. vyd. Slaný: Melandrium, 2007, 511 s. ISBN 978-80-86175-53-9.
- [18] UBIETO ARTETA, Antonio. *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-710-6117-4.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [19] Andrew Sorkin: Wall Street už není tak bohatý. Je tam méně kovbojů a střelců. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-31-03]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-krize/c1-60795250-rozhovor-andrew-sorkin>>.
- [20] Boletín estadístico de extranjería e inmigración. Ministerio de Trabajo e Inmigración. 2009, č.19. [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://extranjeros.empleo.gob.es/es/InformacionEstadistica/Boletines/Archivos/boletin_19.pdf>.
- [21] Censos de Población y Viviendas 2011. Instituto Nacional de Estadística. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <<http://www.ine.es/prensa/np775.pdf>>
- [22] Datos generales del sector. Comisión Nacional de los Mercados y Competencia. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://cmtdata.cmt.es/cmtdata/jsp/inf_anual.jsp?tipo=1>.
- [23] De la Vega: "Con el 'Plan E' el Gobierno ha inyectado 50.000 millones a la economía". RTVE. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <<http://www.rtve.es/noticias/20090506/vega-plan-gobierno-inyectado-50000-millones-economia/275507.shtml>>.

- [24] DĚDEK, Oldřich: Evropský měnový systém. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <<http://www.zavedenieura.cz/cs/euro/historie-eura/evropsky-menovy-system>>.
- [25] DOMENECH, Rafael: El impacto económico de la construcción y de la actividad inmobiliaria. *XXX Coloquio Nacional APCE*. Madrid, 17.10.2011. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.bbvaresearch.com/KETD/fbin/mult/111017_Elimpactoeconomicodelaconstruccion_tcm346-272580.pdf?ts=24102011>
- [26] DRUANT, Martine a kol. : Working paper series: How are firms wages and prices linked. Survey evidence in Europe. Frankfurt: European Central Bank, 2009, roč. 2009, č. 1084. ISSN 1725-2806. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp1084.pdf>>
- [27] El ERE de Telefónica afectará a 6.830 trabajadores, 330 más de los previstos. El País. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://economia.elpais.com/economia/2013/08/04/actualidad/1375641209_585949.html>
- [28] El Gobierno prorroga la subida del IRPF en 2014 y sube el impuesto de Sociedades. El País. [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://economia.elpais.com/economia/2013/04/26/actualidad/1366983575_906789.html>
- [29] El Gobierno subirá el IVA dos puntos a partir de julio de 2010. El Mundo. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <<http://www.elmundo.es/mundodinero/2009/09/26/economia/1253963774.html>>
- [30] El Gobierno subirá en 2013 el IVA y los impuestos especiales. El Mundo. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <<http://www.elmundo.es/elmundo/2012/04/27/economia/1335531514.html>>
- [31] El sector español de telecomunicaciones escapa de la crisis. Tendencias de las telecomunicaciones. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.tendencias21.net/El-sector-espanol-de-telecomunicaciones-escapa-de-la-crisis_a3437.html>.
- [32] Evropská unie omezí bankéřům bonusy. Nově nesmějí překročit výši jejich platu. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z:

<<http://byznys.ihned.cz/c1-59414320-evropska-unie-omezi-bankerum-bonusy-nove-nesmeji-prekrocit-vysi-jejich-platu>>.

- [33] Fondo para el Estímulo de la Economía y el Empleo. Ministerio de Hacienda y Administraciones públicas. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <<http://www.minhap.gob.es/es-ES/Areas%20Tematicas/Presupuestos%20Generales%20del%20Estado/Paginas/FondoparaelEstimulodelaEconomiayelEmpleo.aspx>>.
- [34] Guía de una reforma para reactivar la economía. ABC . [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <<http://www.abc.es/economia/20140224/abci-bajada-reforma-fiscal-impuestos-201402212155.html>>
- [35] Chile ofrece oportunidades para jóvenes profesionales y empresarios. El País.[online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://economia.elpais.com/economia/2013/10/14/empleo/1381746387_510669.html>.
- [36] Inflace - Míra Inflace. Metodika. Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace>.
- [37] Interés del 7% en el bono a diez años, una barrera insostenible. ABC [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <<http://www.abc.es/20120614/economia/abci-bono7-barrera-psicologica-201206141135.html>>.
- [38] Klienti Bank of Cyprus přijdou až o 60 % částky nad 100 tisíc eur. V Laiki mohou jen doufat. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-31-03]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-59606650-kypr-banky-zdaneni-vkladu>>.
- [39] Kritéria konvergence. ČNB [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_04.html>.
- [40] Krize dopadla i na automobilový průmysl. Nových aut se v EU prodalo o desetinu méně. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-31-03]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-55060300-krize-dopadla-i-na-automobilovy-prumysl-novych-aut-se-v-eu-prodalo-o-desetinu-mene>>.
- [41] La crisis del Sistema Monetario Europeo. Boletín económico. Madrid: Banco de España, 1993, č.1. s 1-2; 51-53 ISSN 0210-3737. [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupné

z: <http://www.cvce.eu/content/publication/2006/5/24/0eb44415-f7ef-4789-84e9-5f1a26e5f6fd/publishable_es.pdf>.

- [42] La generación perdida de Zapatero. ABC. [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <<http://www.abc.es/20110417/economia/abci-generacion-zapatero-201104162205.html>>.
- [43] La subida del IVA, producto por producto. La Vanguardía. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <<http://www.lavanguardia.com/economia/20120831/54343992921/subida-iva.html>>
- [44] La vida corta de cheque-bebé. El Mundo. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/05/12/espana/1273650734.html>>.
- [45] Los informáticos no entienden de paro. El País. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://economia.elpais.com/economia/2012/06/15/actualidad/1339777853_083430.html>
- [46] MUSÍLEK, Petr. Příčiny globální finanční krize a selhání regulace. VŠE. [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <www.vse.cz/polek/download.php?jnl=cfuc&pdf=285.pdf >
- [47] Obama automobilce věří: GM to zvládne, brzy bude v zisku. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-31-03]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-37305390-obama-automobilce-veri-gm-to-zvladne-brzy-bude-v-zisku>>.
- [48] ORTEGA, Eloísa a Juan Peñalosa: Claves de la crisis económica española y retos para crecer en la UEM. Banco de España. 2012 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <www.bde.es/f/webbde/SES/.../12/.../do1201.pdf>.
- [49] Presupuestos. Ejercicio 2012. Seguridad Social. [online]. [cit. 2014-31-03]. Dostupné z: <<http://www.seg-social.es/prdi00/groups/public/documents/binario/169364.pdf>>.
- [50] Real Decrero-Ley 35/2010, de 17 de septiembre, de medidas urgentes para la reforma del mercado de trabajo. *Boletín Oficial del Estado*. 2010. [online]. [cit.2014-04-10]. Dostupné z: <<https://www.boe.es/boe/dias/2010/09/18/pdfs/BOE-A-2010-14301.pdf>>.
- [51] Real Decreto-ley 3/2012, de 10 de febrero, de medidas urgentes para la reforma del mercado laboral. *Boletín Oficial de Estado*. 2012. [online]. [cit.2014-04-10]. Dostupné z: <<http://www.boe.es/boe/dias/2012/02/11/pdfs/BOE-A-2012-2076.pdf>>.
- [52] Rebaja del impuesto sobre Sociedades al 20% con menos deducciones. El País. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné

z:<http://economia.elpais.com/economia/2014/03/14/actualidad/1394812269_091493.html>.

- [53] Retrato de las PYME 2013. Ministerio de Industria, Energía y Turismo. [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://www.ipyme.org/Publicaciones/Retrato_PYME_2013.pdf>.
- [54] Se cierra el rescate bancario, aunque España seguirá vigilada hasta que devuelva el préstamo. RTVE. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <<http://www.rtve.es/noticias/20140123/olli-rehn-concluye-programa-rescate-banca-espanola-funcionado/857760.shtml>>.
- [55] Smlouva o Evropské Unii (92/C 191/01). Euroskop [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf>.
- [56] Španělská lekce. Euro. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://euro.e15.cz/archiv/spanelska-lekce-991699>>.
- [57] Španělské spořitelny drží 93 miliard eur v rizikových úvěrech do nemovitostí a pozemků. Hospodářské noviny. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-49693860-spanelske-sporitelny-drzi-93-miliard-eur-v-rizikovyh-uverech-do-nemovitosti-a-pozemku>>.
- [58] Španělsko se vydává po irské cestě, hrozí mu vážná bankovní krize. Ekonom. [online]. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <<http://ekonom.ihned.cz/c1-55744410-spanelsko-se-vydava-po-irске-cestě>> .>
- [59] TORRERO, Antonio. La crisis de la economía española. Universidad de Alcalá. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://www2.uah.es/iaes/publicaciones/DT_09_08.pdf>.
- [60] Zakládající smlouvy. Euroskop [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>>.
- [61] ZAMRAZILOVÁ, Eva: Staronová měnová krize. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120_123_zamrazilova_euro.html>.

STATISTIKY A DATABÁZE:

- [62] Anuario de Estadísticas de Ministerio de Empleo y Seguridad social. [online]. [cit. 2014-04-22]. <<http://www.empleo.gob.es/es/estadisticas/contenidos/anuario.htm>>.
- [63] Celkový vládní dluh. Český statistický úřad - Databáze Eurostatu [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tsdde410>>.
- [64] Empleo en el sector. Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://cmtdata.cmt.es/cmtdata/jsp/inf_anual.jsp?tipo=1>.
- [65] Empresas por estrato de asalariados y condición jurídica. Insituto Nacional de Estadística. [online]. [cit. 2014-04-22]. <<http://www.ine.es/jaxiBD/tabla.do?per=12&type=db&divi=DIR&idtab=1>>.
- [66] Encuesta de estructura salarial. Insituto Nacional de Estadística. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t22/p133/2004-2007/&file=pcaxis>>.
- [67] Evolución del precio de la vivienda en España. Ministerio de Fomento. [online]. [cit. 2014-04-06] Dostupné z: <http://www.fomento.gob.es/MFOM/LANG_CASTELLANO/_ESPECIALES/SPANISHREALSTATE/PRECIOS/EVO_MEDIA_NAL/>.
- [68] GDP growth (annual %) The World Bank. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=1>>.
- [69] Índice de Precios de Consumo Armonizado España. Insituto Nacional de Estadística. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?L=0&type=pcaxis&path=/t25/p180&file=inebase>>.
- [70] Inflation, consumer prices (annual %). The World Bank. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>>.
- [71] Key ECB interest rates. European Central Bank. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://www.ecb.europa.eu/stats/monetary/rates/html/index.en.html>>.
- [72] Míra inflace. Český statistický úřad - Databáze Eurostatu. [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tec00118>>.

- [73] Míra nezaměstnanosti podle pohlaví. Český statistický úřad - Databáze Eurostatu.[online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tsdec450>>.
- [74] Real GDP growth rate - volume. Eurostat [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>>.
- [75] Salario Mínimo Interprofesional. Seguriad Social. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.seg-social.es/Internet_1/Trabajadores/CotizacionRecaudaci10777/Regimenes/RegimenGeneraldeS10957/TablasResumendebase9932/Parametrosrelaciona730/47860>.
- [76] Tasas de paro por sexo y grupo de edad. Insituto Nacional de Estadística. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://www.ine.es/jaxiBD/tabla.do?per=03&type=db&divi=EPA&idtab=2194>>.
- [77] Tipos de cotización. Seguridad Social. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.seg-social.es/Internet_1/Trabajadores/CotizacionRecaudaci10777/Regimenes/RegimenGeneraldeS10957/InformacionGeneral/index.htm?LANG=es&ssUserText=101760&dDocName=578>.
- [78] Unemployment rate by age group. Eurostat. [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdec460>>.
- [79] Vivienda libre. Ministerio de Fomento. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <<http://www.fomento.gob.es/BE2/?nivel=2&orden=32000000>>.